

Nationaal Monument Kamp Vught

Nationaal Monument Kamp Vught

Jaarverslag 2022

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Verslag van de raad van toezicht	6
2.1 Ondertekening jaarverslag	6
3. Verslag van het bestuur	7
3.1 Algemene identificatiegegevens	7
3.2 Organisatiestructuur	7
3.3 Kerngegevens	9
3.4 Educatie	12
3.5 Communicatie en marketing	14
3.6 Museumcollectie, archief en bibliotheek	16
3.7 Bedrijfsvoering	19
4. Activiteitenverslag	20
4.1 Exposities	20
4.2 Activiteiten	22
4.3 Films, documentaires en boeken	30
5. Jaarrekening	32
5.1 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	32
5.2 Balans per 31 december 2022	33
5.3 Rekening van baten en lasten	34
5.4 Toelichting balans 31 december 2022	37
5.5 Toelichting rekening baten en lasten	40
5.6 Toelichting en verantwoording subsidies	41
5.7 Toelichting bestemmingsreserves	42
5.8 Niet op de balans opgenomen rechten en verplichtingen	43
6. Overige gegevens	44
6.1 Besluiten bestuur bestemming resultaat	44
6.2 Besluiten bestuur na balansdatum	44
6.3 Werkkostenregeling	44
6.4 Uitbetaling bedragen aan derden	44
6.5 Wet Normering Topinkomens	44
6.6 Accountantsverklaring	46
7. Bijlagen	49
7.1 Kasstroomoverzicht	49
7.2 Groepsbezoek	50
7.3 Bezoekersaantallen	54

1. Inleiding

Hierbij presenteren wij u het jaarverslag 2022 van de Stichting Nationaal Monument Kamp Vught (hierna: NM Kamp Vught). Dit jaarverslag bevat achtereenvolgens het verslag van de raad van toezicht (2), het verslag van het bestuur (3), het activiteitenverslag (4), de jaarrekening (5), de overige gegevens met de controleverklaring (6) en de bijlagen (7).

In het verslagjaar ontving NM Kamp Vught 72.281 bezoekers (2021: 34.485).

Net als 2021 is het verslagjaar mede dankzij een goede zomer en een succesvolle exploitatie van het herinneringscentrum geëindigd met een positief saldo van € 58.468 op de reguliere activiteiten, terwijl een resultaat van € 0 was begroot. Meer hierover verderop in dit jaaroverzicht.

Stond 2021 nog voor een groot deel in het teken van corona, gelukkig was in het verslagjaar alleen nog de januari maand daardoor getekend. In het begin van 2022 werd ons nieuwe meerjarenbeleidsplan *Het was hier. En nog.* (2022-2026) vastgesteld, en in juni in definitieve vormgeving openbaar gemaakt.

De uiteenlopende activiteiten – waarover verderop meer - en het jaarrond bezoekende publiek (zowel individuele bezoekers als scholen) verdreven de stilte van de coronaperiode.

Er kon nu achter én voor de schermen worden gewerkt. Een eerste grote stap in de herinrichting van het buitenterrein werd gezet met de plaatsing van twee historische spoorwagens op het tracé van de voormalige kampspoorlijn, nabij het hoofdgebouw.

Ook werden aan de Lunettenlaan de werkzaamheden gestart die uiteindelijk zullen leiden tot een grootscheepse herinrichting van het landschap en verbetering van de toegankelijkheid en verkeersveiligheid. Op termijn wordt de hoofdentree van de Penitentiare Inrichtingen Vught (PI) verplaatst naar de andere zijde. Dit biedt veel kansen voor een meer authentieke en groene Lunettenlaan, waarin landschap en herinnering weer op de voorgrond staan. Een eerste voorbode daarvan is een tijdelijke parkeergarage die, helaas wel pal naast de zojuist genoemde spoorwagens gelegen, de huidige parkeerproblematiek aan de kop van de Lunettenlaan moet verlichten.

Ondanks de schaduwen die worden geworpen door oorlog, toenemende polarisatie en uiteenlopende maatschappelijke vraagstukken en problemen, kijken wij terug op een effectief en succesvol jaar.

Vught, maart 2023

Dr. J. van den Eijnde

Directeur

2. Verslag van de raad van toezicht

Het jaar 2022 zal voor ons allen het jaar zijn dat wij door de inval in Oekraïne op ruwe wijze eraan herinnerd werden dat leven in vrijheid niet vanzelfsprekend is en dat zelfs een conventionele oorlog in de 'achtertuin' van Europa helaas toch mogelijk bleek. De afschuwelijke beelden en verhalen die ons uit Oekraïne bereiken, tarten elke verbeelding in een beschaafde samenleving. Het maakt de relevantie, om de verkeerde redenen, van ons herinneringscentrum helaas ook groter.

Het jaar 2022 zal voor NM Kamp Vught ook worden herinnerd als een jaar waarin de vruchten van de investeringen in de nieuwe vaste expositie en de verbouwing zich snel in grote bezoekersaantallen vertaalden. Een tijd brak aan waarin weer naar voren gekeken kon worden door het team onder leiding van Jeroen van den Eijnde en samen met alle vrijwilligers met veel energie gewerkt kon worden aan het begeleiden van bezoekers en het realiseren van de doelstellingen. NM Kamp Vught zal, te midden van groeiende polarisatie en maatschappelijke spanningen, ook steeds nadrukkelijker een plek zijn voor dialoog en verbinding. Intussen wordt er hard gewerkt aan weer nieuwe plannen voor de korte en middellange termijn. Daarin zal het buitengebied extra aandacht en mogelijkheden krijgen.

Ook dit jaar spreken wij als raad van toezicht aan het gehele team onze grote waardering en dankbaarheid uit over de wijze waarop iedereen heeft bijgedragen om NM Kamp Vught op het niveau te brengen waar het nu staat.

De raad van toezicht is ook dankbaar voor de steun die de directie en de organisatie heeft mogen ontvangen van alle sponsors en andere ondersteunende instellingen, organisaties en individuen.

Tot slot wil ik graag mijn dank en waardering uitspreken aan Madeleine van Toorenburg en Jan Nijhof voor hun grote inzet voor de raad van

toezicht. Beiden hebben per december 2022 hun functie beëindigd. De raad van toezicht is verheugd dat Ans Buys, Mechtild Stultiens-van Straaten en Onno Hoes per januari 2023 toetreden tot de raad van toezicht.

De oorlog in Oekraïne zal nieuwe bezinning, verbreding en verdieping brengen in de wijze waarop NM Kamp Vught haar rol in de regio, het land en daarbuiten zal blijven vervullen.

Wij kijken met vertrouwen en enthousiasme uit naar het komende jaar en de jaren daarna.
Vught, maart 2023

ir. H. De Jong
Voorzitter

2.1 Ondertekening jaarverslag

Dit jaarverslag is in de vergadering van 23 mei 2023 vastgesteld door het bestuur en de raad van toezicht van NM Kamp Vught.

Was getekend te Vught op 23 mei 2023.

Bestuur NM Kamp Vught:

Dhr. J. van den Eijnde

Raad van toezicht NM Kamp Vught:

Dhr. H. de Jong (voorzitter)

Mw. A. Buys

Dhr. O. Hoes

Dhr. M.A. Kok

Dhr. M. van der Linden

Mw. Y. van Straten

Mw. M. Stultiens-van Straaten

In verband met privacy en ter voorkoming van fraude worden in de gepubliceerde versie van het jaarverslag geen handtekeningen getoond. Het getekende exemplaar en de ondertekende accountantsverklaring zijn op afspraak op kantoor van NM Kamp Vught in te zien.

3. Verslag van het bestuur

3.1 Algemene identificatiegegevens

Gegevens rechtspersoon

Naam	Stichting Nationaal Monument Kamp Vught
Adres	Lunettenlaan 600
Postcode/Plaats	5263 NT Vught
Telefoonnummer	073-6566764
Numerum KvK	41083132
Website	www.nmkampvught.nl

3.2 Organisatiestructuur van de stichting

De functies binnen de organisatie van NM Kamp Vught zijn ingedeeld zoals hierna is aangegeven. Naast deze vaste medewerkers waren in NM Kamp Vught 129 vrijwilligers actief.

Directeur	Jeroen van den Eijnde
Operationeel manager	Liesbeth Prijt
Secretariaat	Jessica Gommers
Collectie, exposities	Brigitte de Kok, Fleur Verheijen
Jaarprogramma	Ruud Verstraten
Communicatie	Anja Spaninks
Marketing	Mignon Griffioen
Educatie	Cecile Post
Projectondersteuning	Eveline Erens (tot mei), Fransien du Pau (vanaf september)
Financiën	Ad Vogels
Huismeester	Wim Mosink, Ivo van Buul

Op basis van een overeenkomst wordt door de stichting de cao en het personeelsbeleid van de Gemeente Vught gevolgd. Dat geldt onder meer voor de indeling in functieniveaus en de daaraan gekoppelde salarisschalen. De salarisadministratie wordt door de Gemeente Vught uitgevoerd.

De stichting kent een raad van toezicht. Deze heeft tot taak integraal toezicht te houden op het beleid van de directie en op de algemene gang van zaken in de stichting. Aan de goedkeuring van de raad van toezicht zijn o.a. de begroting en de jaarrekening onderworpen, alsmede de aanstelling van de directeur.

NM Kamp Vught kent een directeur, die tevens fungeert als het bestuur. De nevenfuncties van de directeur worden vermeld op www.nmkampvught.nl.

Wijzigen statuten NM Kamp Vught

De statuten van NM Kamp Vught dateren van 2011 en waren aan een aanpassing toe. Belangrijkste reden is de Wet Bestuur en Toezicht Rechtspersoon (WBTR). Daarnaast zijn, in overleg met de raad van toezicht, enkele andere artikelen aangepast. Het Ministerie van VWS heeft inmiddels instemming verleend zodat de statuten notarieel vastgelegd kunnen worden.

Vrijwilligers

In 2022 waren er 129 vrijwilligers actief bij NM Kamp Vught. Deze vrijwilligers kunnen worden onderverdeeld in rondleiders, baliemedewerkers, gastvrouwen/heren voor het museumcafé en historisch onderzoekers.

Er is tweemaal een algemeen overleg (informatieavond) voor alle vrijwilligers gehouden. Met de baliemedewerkers, gastvrouwen en -heren in het museumcafé en rondleiders heeft ook tweemaal een overleg plaatsgevonden.

Studiereis

Vijftig vrijwilligers en de vaste medewerkers gingen eind september op studiereis naar Frankrijk en Straatsburg. Een belangrijke bestemming was het voormalig concentratiekamp Natzweiler-Struthof in de Franse Elzas. Tot de bezetting van deze regio was hier een ski-oord; in mei

1941 kwamen de eerste gevangenen in het kamp aan, gedeporteerd vanuit andere kampen. In totaal waren hier 52.000 mensen gevangen tot september 1944. In Natzweiler-Struthof werden ook Nederlanders gevangen gehouden als *Nacht und Nebel*-gevangenen: zij waren gedoemd om te verdwijnen, werden niet geregistreerd. Slechts enkelen overleefden de zware omstandigheden in het kamp. Ook bezocht de groep onder meer de Raad van Europa in Straatsburg en Fort de Schoenenbourg in Hunsbach, onderdeel van de Maginotlinie (Franse verdedigingslinie), een goed bewaard gebleven ondergronds tunnelcomplex.

Aan de vrijwilligers die niet aan de reis deelnamen, werd een diner aangeboden. Ook enkele leden van de raad van toezicht waren hierbij aanwezig.

3.3 Kerngegevens

Kernactiviteiten en nadere aanduiding

NM Kamp Vught richt zich op het in stand houden van de materiële en immateriële herinnering aan de lotgevallen van de mensen die voor korte of langere tijd verbleven in het concentratiekamp Vught (1943-1944) of het interneringskamp Vught (1944-1949). Daarnaast zijn met de ontwikkeling van Barak 1B aan de Lunettenlaan ook de verhalen van de Duitse burger evacué's uit de grensstreek (1944-1945) en de sinds 1951 op het voormalige kampterrein wonende Molukkers aandachtsgebieden geworden.

Naast het herinneren en herdenken ziet NM Kamp Vught als kernactiviteit het leggen van verbindingen tussen het verleden van de plek die wordt beheerd en de actualiteit: het bewustmaken.

De aan voorgaande kerndoelen gekoppelde activiteiten zijn het faciliteren en organiseren van (groeps-)bezoek, het verzorgen van adequate educatieve rondleidingen, het organiseren van een educatief aanbod, het organiseren van wisselexposities en het organiseren van uiteenlopende publieksactiviteiten.

Een uiterst belangrijke doelgroep zijn de scholen. Ongeveer de helft van het bezoek aan NM Kamp Vught bestaat uit schoolgroepen. Daarnaast is er een algemeen publiek van individuele bezoekers, dat in essentie bestaat uit mensen die geïnteresseerd zijn in de (Tweede Wereldoorlog-) geschiedenis en de actuele relevantie daarvan.

Bezoekersaantallen

In 2022 bezochten in totaal 72.281 bezoekers NM Kamp Vught; hiervan waren er 29.316 jonger dan 18 jaar. Het museum was gesloten tot en met 25 januari in verband met coronamaatregelen. Hierna de aantallen van individueel bezoek in de afgelopen vijf jaren:

Jaar	Totaal	Van wie 18-
2018	72.611	34.268
2019	72.738	34.249
2020	37.242	10.201
2021	34.485	10.974
2022	72.281	29.316

'Musea herstellen langzaam na moeizame coronajaren'. Landelijk trekken musea meer bezoekers dan in 2021, maar ze zijn vaak nog niet op het niveau van 2019, bleek uit een rondgang langs met name de grote musea. Zij missen vooral nog toeristen uit het buitenland (NRC 18 januari 2023).

Uit de cijfers van de Museumvereniging over de Museumkaarthouders (27% van onze betalende bezoekers heeft een Museumkaart) blijkt dat deze kaarthouders in totaal 7,13 miljoen keer een museum bezochten. De 1,4 miljoen kaarthouders die 471 deelnemende musea kunnen bezoeken. Dat was 78 procent van het aantal kaarthouders in 2019, het laatste 'normale' jaar. Zij maken landelijk ongeveer een derde uit van het totaal aantal betalende bezoekers.

De Museumvereniging stelt dat er meer bezoekers voor het eerst naar een museum gaan. Mensen vullen hun vrijetijdsbesteding vaak dichterbij huis in. Al sinds het begin van de coronacrisis bleek dat Nederlanders positiever gingen denken over een vakantie in eigen land (o.a. onderzoek van Nederlands Bureau Toerisme & Congressen). Dit blijkt ook uit onderzoek gedurende 2022 door VisitBrabant. Hieruit vloeide het thema 'Noord-Brabant dichterbij' uit voort, dat centraal stond in de campagnes. NM Kamp Vught werkt nauw samen met de stichting Museumkaart en VisitBrabant voor de gezamenlijke PR van musea en bezienswaardigheden, naast het delen van kennis.

Groepsrondleidingen

Ook in 2022 nam NM Kamp Vught deel aan de campagne 'Museumschatjes' van Erfgoed Brabant. Het museum werd 'gratis' bezocht door ruim 3500 leerlingen van groep 7 of 8. Dit was mogelijk omdat het tarief voor de rondleiding en het begeleidend lesmateriaal van 'Kamp Vught in de klas' financieel werd gecompenseerd dankzij een regeling i.s.m. de Provincie Noord-Brabant.

De rondleiding over het voormalig SS-terrein op zondag in de zomervakantie was beperkt mogelijk, vanwege benodigde begeleiding vanuit Defensie. Vanaf eind december is begonnen met avondrondleidingen, nadat de verlichting op het buitenterrein hiervoor is aangepast. Deze rondleiding wordt aangeboden tot de zomertijd aanvangt.

Hieronder een overzicht van de diverse soorten rondleidingen.

	Basis	Zomer	Zondag	Vakantie-	Avond (nieuw)	TOTAAL	% stijging
2018	1789	18	57	83		1947	1,2
2019	1760	18	55	76		1909	-1,9
2020	398	9	11	9		418	-78,1
2021	488	0	n.v.t.	n.v.t.		488	+16,7
2022	1396	11	n.v.t.	n.v.t.	1	1408	88,5

Zie voor een uitgebreide verkenning van de bezoekersgroepen aan NM Kamp Vught bijlage 7.2.

Samenwerkingsrelaties

NM Kamp Vught participeert in samenwerkingsverbanden op landelijk en regionaal niveau. Er bestaan daarnaast uiteenlopende samenwerkingen met organisaties en instellingen op lokaal, regionaal en nationaal niveau. Lokaal werkt NM Kamp Vught - structureel en incidenteel - samen met diverse instellingen in Vught en omstreken, waaronder het Lambertuspodium, het Vughts Museum en het Geniemuseum.

In regionaal verband is de samenwerking binnen de Stichting Crossroads en de voortgezette campagne Brabant Herinnert/Brabant Remembers belangrijk. Hierin wordt onder meer toegewerkt naar weer een betekenisvolle en indrukwekkende viering van 80 jaar bevrijding in 2024/25. Daarbinnen én daarbuiten blijven Erfgoed Brabant, VisitBrabant en Liberation Route Europe nuttige samenwerkingspartijen.

Nationaal werkt NM Kamp Vught samen met een groot aantal partijen die als doel hebben de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog levend te houden voor toekomstige generaties. In 2022 waren er diverse ontwikkelingen die aan-

sturen op een hernieuwing en versteviging van deze samenwerking. De koepel 'Platform WO2' zal overgaan in een 'veldberaad' en ook wordt toegewerkt naar een meer bestendige organisatie die de samenwerking kan verstevigen. Deze ontwikkelingen hebben ook gevolgen voor het samenwerkingsverband van de 15 grootste museale instellingen op dit terrein; de Stichting Musea en Herinneringscentra '40-'45 (SMH). Daarnaast weten de vijf nationale herinneringscentra (Amersfoort, Vught, Westerbork, Indisch Herinneringscentrum en NM Oranjehotel Scheveningen) elkaar goed te vinden zowel binnen als buiten de voornoemde verbanden.

NM Kamp Vught zet zich in voor minderbedeelden. Hiervoor werkte NM Kamp Vught voor het eerst samen met Stichting Huiskamer Bij Katrien in 's-Hertogenbosch. Hiermee bereiken we mensen die misschien niet zo snel een museum bezoeken, een aantal bezoekers van deze ontmoetingsplek krijgt vrij entree tot het museum. Het museum heeft al langer een samenwerking met Quiet Den Bosch, via hen zijn bezoekers met een smalle beurs welkom. Leden van Quiet Den Bosch kunnen al lan-

Nabestaande René Ficq en locoburgemeester Mark du Maine na de onthulling van het informatiepaneel. Louis Ficq, burgemeester van Grave en de vader van René Ficq is op 24 mei 1944 vanuit Kamp Vught gedeporteerd naar Dachau en is daar overleden.

ger in kleine groepjes het museum bezoeken, in combinatie met een arrangement in het museum-café. NM Kamp Vught biedt twee keer per jaar een groeps rondleiding aan inclusief lunch.

NM Kamp Vught is een geregistreerd museum en is lid van de Nederlandse Museumvereniging. Ook maakt NM Kamp Vught sinds 2019 deel uit van het landelijke Canon-netwerk van musea.

Een medewerker is redactielid van *WO2 Onderzoek uitgelicht*, een digitale uitgave van het Platform WO2. De directeur heeft zitting in de redactieraad. Een medewerker is lid van de Werkgroep Vught WO2.

Plaatsing treinwagons

Op 24 mei werden relaties uitgenodigd die op enigerlei wijze betrokken waren bij de plaatsing van twee gerestaureerde treinwagons op het spoortracé dat in 1943 naar Kamp Vught leidde. Locoburgemeester Mark du Maine en rondleider René Ficq uit Vught onthulden samen een informatiepaneel. De vader van René Ficq moest op 24 mei 1944 op transport naar Dachau; dit

was het eerste transport met gevangenen direct vanuit Kamp Vught.

De wagons - wereldwijd symbool van vervolging en deportatie tijdens de Tweede Wereldoorlog - markeren nu als blikvanger het historische landschap van voormalig Kamp Vught. De plaatsing vormde het startsein van een meerjarenplan om de beladen geschiedenis in de omgeving zichtbaar te maken. Parallel aan de Lunettenlaan is in het bos een wandelpad aangelegd over het spoortracé. Er zijn ook houten banken geplaatst. De treindelen zijn voorzien van belettering zoals destijds gebruikt is.

Vier transporten met gevangenen vertrokken direct vanuit het kamp via deze spoorlijn, die werd aangelegd voor het vervoer van vliegtuigen voor de vliegtuigsloterij in Kamp Vught. De wagons zijn geschonken door Herinneringscentrum Kamp Westerbork, dat eerder vijf oude wagons uit Duitsland haalde en er uiteindelijk twee plaatste op het kampterrein. Het vervoer en de plaatsing in Vught werd verzorgd door eenheden van de Genie uit Wezep en Vught.

Herinrichting Lunettenlaan en omgeving

NM Kamp Vught heeft een plan met deelprojecten uitgewerkt voor de verbetering van het achterterrein (voormalig kampterrein) en de directe omgeving. Dit staat onder leiding van een projectleider en zal in de komende jaren gefaseerd worden uitgevoerd.

De wijzigingen die NM Kamp Vught zelf in het omringende landschap aanbrengt, sluiten aan bij nog grotere veranderingen rondom de Lunettenlaan in de komende jaren.

De Penitentiaire Inrichting Vught zal op termijn een nieuwe entree krijgen aan de andere zijde van het complex. Dit biedt grote mogelijkheden voor NM Kamp Vught om in de toekomst de Lunettenlaan weer veel meer dan nu het oorspronkelijke karakter terug te geven. Naast kansen om de authentieke, historische elementen in het landschap te benadrukken. Daarenboven zullen ook de toegankelijkheid – parkeervoorzieningen bijvoorbeeld – én de veiligheid in hoge mate profiteren van deze veranderingen. Tot het zover is, moet echter ook rekening worden ge-

houden met juist verminderde toegankelijkheid ook als gevolg van de vele bouw- en terreinwerkzaamheden. Ook zullen de beoogde werkzaamheden aan het te verdiepen spoor 's-Hertogenbosch-Eindhoven hun stempel drukken. In 2022 werd overigens duidelijk dat de geplande werkzaamheden aan de N65 – met nog meer consequenties voor de toegankelijkheid - vooralsnog weer op de lange baan worden geschoven.

3.4 Educatie

In 2022 was het eindelijk weer mogelijk om rondleidingen te geven. Gelukkig wisten zowel basisscholen, middelbare scholen en volwassen groepen in de loop van het jaar het herinneringscentrum weer te vinden. Het was noodzakelijk om nieuwe rondleiders op te leiden, wat nu ook weer mogelijk werd. In het voorjaar zijn middels een zij-traject twee rondleiders opgeleid en in het najaar kon na twee jaar de normaal jaarlijkse rondleiderscursus weer doorgang vinden. De negen aspirant rondleiders die gestart zijn met de intensieve cursus zijn een zeer welkome versterking.

Met de ingebruikname van de audiotour junior in 2021 was er een stijging in het aantal bezoeken in gezinsverband. Mede dankzij dit nieuwe aanbod kon NM Kamp Vught in 2022 actief museuminspecteurs werven door gezinnen te attenderen op de Museumkids App. Zo wisten wij voldoende 'museuminspecteurs' te werven, die ons museum bovendien een hoog gemiddeld cijfer gaven. Hoog genoeg om voor de eerste keer, als één van de zeven Brabantse, en in totaal slechts 55 Nederlandse musea het predicaat *Kidsproof* te verwerven. Een belangrijke erkenning van het feit dat dankzij de vernieuwing NM Kamp Vught een breder en zeker ook jonger publiek weet aan te spreken. Met de audiotour junior is een bezoek aan deze inspirerende plek ook voor kinderen vanaf 10 jaar met hun ouders of grootouders veel toegankelijker geworden. De titel van Kidsproof-museum geeft de stem van de jonge bezoekers weer. Om het museum ook toegankelijk te maken voor doven en slechthorende kinderen is een traject gestart om samen met de Stichting in Gebaren van de bestaande audiotour junior een variant te ontwikkelen in Nederlandse gebarentaal.

De afdeling educatie is nauw betrokken bij het jaarprogramma, maar werkte daarnaast ook mee aan meerdere externe projecten. Zo was er grote betrokkenheid namens NM Kamp Vught bij de start van een EU-project, het eerste waar het herinneringscentrum aan deelneemt. Het project *Persecutions through their Eyes* is de derde editie van het door de EU gesubsidieerde Liberation Route Europe Youth Programme *Through their Eyes*. De Liberation Route Europe Foundation coördineert het project bestaand uit vier projectpartners naast NM Kamp Vught: Stiftung Gedenkstätten Buchenwald und Mittelbau-Dora (Duitsland), LRE Italy, the National Peace Park and Historical Museum of the Resistance in Sant'Anna di Stazzema (Italië) en Brama Grodzka – Teatr NN Lublin (Polen). Het project werd gestart in 2022 met meerdere voorbereidende bijeenkomsten met educatief medewerkers en historici vanuit de verschillende partnerinstellingen.

Gezamenlijk wordt een reizende en digitale tentoonstelling ontwikkeld met persoonlijke verhalen, verbonden aan de historische plekken van de partners. NM Kamp Vught werkte in 2022 voor het eerst samen met de St Joost School of Art & Design. Alle ruim 100 tweedejaarsstudenten van de opleiding *Illustrated and Animated Storytelling* gaan in tweetallen een animatie maken van één van de biografieën uit de expositie. Het jongerenevent in Vught vindt in juni 2023 plaats en is tevens de opening van de expositie *Persecution through their Eyes*.

De samenwerking met FC Den Bosch en de Anne Frank Stichting is in verslagjaar voortgezet. Doel was bewustwording van de verschillende vormen van discriminatie en uitsluiting en het creëren van een inclusief (sport)klimaat, waarin zoveel mogelijk mensen zich thuis voelen.

Daarnaast is de coördinator educatie toegetreden tot de redactie van het online magazine *WO2 Onderzoek uitgelicht* als opvolger van de medewerker collectie. Op het gebied van de vernieuwing van de educatieve programma's zijn in 2022 minder vorderingen gemaakt wegens personele wisselingen en langdurig zorgverlof van de vaste medewerker.

'Mijn grootste wraak is dat ik leef'

Bijna 80 jaar geleden werd kleuter Evelyn met 1300 kinderen vanuit Kamp Vught op een van de beruchte kindertransporten naar vernietigingskamp Sobibor gezet. Dit jaar komt Evelyn Askolovitch-Sulzbach voor het eerst terug naar Vught.

door Fadime Demir

Askolovitch-Sulzbach is eragast tijdens de jaarlijkse herdenking van de kindertransporten bij het Nationaal Monument Kamp Vught op zondag 12 juni. Op dit monument staan de namen van de weggevoerde kinderen met hun leeftijd. De Duitsers deden het voorkomen alsof ze naar een speciaal kindertransport werden gebracht. 'Ik had daar ook tussen kunnen staan', zegt de vrouw die de Holocaust overleefde. 'Daarom is het belangrijk dat ik mijn verhaal vertel. Ik ben angstig, zeg maar gerust doodsbenauwd; maar als een van de laatste overlevenden moet ik juist daar mijn verhaal vertellen. Daar waar de verschrikkingen begonnen.'

Levenslustig

Vanuit haar Parijse woonkamer kijkt de 83-jarige Evelyn levenslustig de camera in. 'Ik houd van het leven, mijn grootste wraak is dat ik leef, dat mijn kinderen, kleinkinderen en zelfs achterkleinkind leven.' Met haar gracieuze uitstraling en in zorgvuldig gekozen woorden vertelt ze haar verhaal.

Dat begint als het gezin in maart 1943 wordt opgepakt in woonplaats Amsterdam en via de Hollandse Schouwburg in Kamp Vught belandt. Daar worden de Joodse kinderen gescheiden van vader en moeder. Ze verblijven in aparte barakken. De meeste kinderen overleven de ontberingen in het kamp niet. Ook Evelyn raakt ernstig verzwakt door een dubbele longontsteking, haar moeder wordt verteld dat ze waarschijnlijk binnen een week zal overlijden.

Alle kinderen worden door de bezetter op 6 en 7 juni 1943 op de kindertransporten, vaak vergezeld door slechts één ouder, naar Westerbork gezet. Van daaruit zal het doorgaan naar vernietigingskamp Sobibor. Evelyn

De documenten die Askolovitch-Sulzbach ontving vanuit het Holocaust-museum in Washington.

zit met haar moeder in de trein, maar ze ontkomen door documenten die haar vader heeft kunnen regelen. Legitimatiesbewijzen waaruit blijkt dat zij Hongaarse ingezetenen zijn, en aangezien Hongarijs neutraal was in de oorlog, worden zij niet naar het vernietigingskamp gebracht. Ze overleeft daarna de concentratiekampen Westerbork en Bergen-Belsen. In 1945 worden honderden

ontving vanuit het Holocaust-museum in Washington. Toen ze haar naam op de stukken zag staan, besefte ze het pas: 'Het is mij overkomen, ik was daar. Daarvoor was het vooral het verhaal van mijn vader en mijn moeder.'

Levenswerk

Haar vader, die geknakt terugkwam, werd nooit meer dezelfde vrolijke man die hij voor de oorlog was. 'Hij had het transport van zijn eigen moeder niet kunnen tegenhouden, en dat heeft hij zichzelf zijn hele leven kwalijk genomen.' Terwijl haar vader er nooit over sprak, schreef haar moeder twee boeken over het oorlogsverleden. 'Het was haar levenswerk, maar ze sprak er nooit over met mij. Ze dacht dat kleine Evelyn te jong was om het zich te herinneren.'

Evelyn op school bij haar grootouders, die beiden de oorlog niet overleefden. Het is de enige tastbare herinnering die Evelyn heeft aan haar oma en opa.

Evelyn Askolovitch-Sulzbach: 'Ik heb niet de illusie dat ik iemands leven kan veranderen, maar wel de visie op het leven.' FOTO DOMINIQUE COENRATH

rijk om voornamelijk op scholen over de Shoah te vertellen. Laatst was ze zelfs in een gevangenis met geadolesceerde jongeren. 'Ik zei: 'Het enige wat wij hadden misdaan, was dat wij Joods waren. We werden afgevoerd als vee in wagons.' Ik zag dat het wat deed met de jongeren. Ik heb niet de illusie dat ik iemands leven kan veranderen, maar wel de visie op het leven.'

Verschrikkingen

Iedereen kent het verhaal van Anne Frank, en terecht, meent Evelyn. 'Maar er zijn zoveel meer verhalen. Anne Frank is een boom, daarachter zit een enorm woud.' Daarom vertelt ze haar verhaal, het verhaal van het meisje dat aan de vernietigingskampen ontkwam en haar hele leven geleefd heeft tot het punt dat ze niet kon ontkomen aan de verschrikkingen van de Holocaust. 'Dat, en dat het zomaar weer kan gebeuren, als we niet opletten en sommige politici en hun ideeën alle ruimtes geven.'

'Na mij - na de laatste overlevenden, de allerlaatste generatie - wordt het echt geschiedenis. Dan zullen enkel historici het verhaal van de Holocaust vertellen. Tot ik niet meer kan zal ik mijn stem laten horen. Al moet ik daarvoor terug naar het kamp waar het voor mij allemaal begon.'

Evelyn als 3-jarige peuter in 1940, toen ze nog met haar ouders in Amsterdam woonde.

Evelyn en haar ouders komen na de oorlog terug in Amsterdam. De stad waar Evelyn in 1938 werd geboren nadat haar ouders begin jaren dertig Hitler-Duitsland ontvluchtten. 'Ik ging naar de Joodse school met allemaal leerlingen die uit de oorlog waren gekomen, niemand praatte over wat er met ons gebeurd was. Niet op school, niet thuis, in heel Nederland niet.'

Evelyn gaat op haar 19e studeren in Genève waar ze verliefd wordt op een Fransman. Ze trouwen en ze verhuist samen met hem naar Parijs. 'Ik heb mijn leven geleefd, alsof het mij niet overkomen was. Dat ging goed tot de herinneringen mij in de nacht overvielen, ik kreeg nachtmerries.' Ze heeft aan Kamp Vught een enkele herinnering. 'Het was daar zo verschrikkelijk dat ik mijzelf heb afgesloten, anders had

De laatste foto van Evelyn voordat zij in 1943 wordt opgepakt en via de Hollandse Schouwburg in Kamp Vught belandt.

'Na mij - na de laatste overlevenden - wordt het echt geschiedenis'

3.5 Communicatie en marketing

Vanaf eind januari konden de, soms al eerder geplande, publieksactiviteiten weer doorgang vinden. De belangstelling voor het museum en de activiteiten was gelukkig onverminderd groot. De publieke herdenkingen zijn hierbij voor de *free publicity* erg belangrijk. Een paginagroot interview in *De Telegraaf* met Evelyn Askolovitch,

overlevende van Kamp Vught is hiervan een goed voorbeeld. Zij sprak bij de herdenking van de kindertransporten in juni.

Op 21 april werd de nieuwe expositie *De Jodenvervolg in foto's. Nederland 1940-1945* geopend, die is ontwikkeld door het NIOD Institute for War, Holocaust and Genocide Studies en het Joods Cultureel Kwartier. Er is samenwerking met het NIOD en WBOOKS (die het boek bij de ex-

positie heeft uitgegeven) om hun achterban te attenderen op de expositie via hun digitale nieuwsbrieven en social media-kanalen. De uitreiking van 27 Yad Vashem-onderscheidingen door de ambassadeur van Israël in november leverde een voorpagina op in de regionale dagbladen van DPG (o.a. Brabants Dagblad, de Gelderlander). 'Kleiner' nieuws dat ook een pagina groot werd, ging over de inzet van een gezin van wie vader, moeder, twee dochters en een zoon allen vrijwillig actief zijn in het museum. Regelmatig verscheen een groot artikel in het Brabants Dagblad over nieuws vanuit NM Kamp Vught.

De website is in de loop van 2022 op onderdelen verder uitgebreid nadat deze in juli 2021 online ging. Alle 751 biografieën van in Kamp Vught overleden gevangenen zijn nu online; dit is een veel bezocht onderdeel op de website. De permanente onderdelen zoals de vaste expositie en de geschiedschrijving zijn vertaald in het Engels, Duits en Frans.

De Nederlandse folder is in het verslagjaar vertaald in het Engels. De folderdistributie is uitgebreid met een regio, richting Eindhoven. Het aantal volgers op social media is gestaag toegenomen en omvat nu 7.200 volgers op Facebook, ruim 1.400 op Instagram (relatief de meeste groei), ruim 1.200 op Twitter en LinkedIn ruim 1.000 connecties. Daarnaast zijn er ruim 3.100 abonnees voor de digitale nieuwsbrief.

Samenwerking met verschillende lokale, regionale, landelijke organisaties is voortgezet. Met het Nationaal Comité 4 en 5 mei is intensief samengewerkt voor de landelijke campagne waarvoor een kleinkind van een oud-gevangene in tv-spotjes en online haar medewerking verleende. Omdat Noord-Brabant startprovincie was van de herdenking en bevrijding, vroeg het Nationaal Comité naar kandidaten voor een toespraak op de Dam. Dit contact leidde tot de toespraak van Tieme de Laat over zijn overgrootvader Henk van der Pas bij de landelijke herdenking, waarin hij vertelt hoe Van der Pas probeerde om gevangenen van Kamp Vught te helpen. Op 13 april werd de slotaflevering van de historische serie

Bijzondere ontmoeting

De een is rabbijn en zoon van een vrouw die zat ondergedoken in de Tweede Wereldoorlog, de ander de zoon van de familie waar die vrouw zat ondergedoken. Gisteren ontmoetten zij elkaar in Vught, waar hoge onderscheidingen werden uitgereikt.

Het Verhaal van Nederland uitgezonden waarvoor in coronatijd, februari 2021 opnames zijn gemaakt (slotaflevering, 1,7 miljoen kijkers live). De tien wandelroutes van de bijbehorende podwalk is nog steeds online; hierdoor komen er ook veel nieuwe bezoekers. Dit geldt ook voor de aflevering *Kunst achter Prikkeldraad* (eerste van drie afleveringen, 332.000 kijkers live). Dergelijke aandacht leidt duidelijk tot meer nieuwe bezoekers voor het museum.

Marketing

Na twee woelige jaren en een laatste lockdown in januari 2022, kon NM Kamp Vught vanaf februari 2022 eindelijk echt van start met diverse marketingacties. En met resultaat. Het aantal betalende bezoekers is significant gestegen in vergelijking met de referentie jaren 2018 en 2019. Er kwamen circa 30.000 betalende bezoekers (+26%) en bijna 11.000 Museumkaartbezoekers (+39%). Vanzelfsprekend is deze groei niet alleen te danken aan marketing, maar ook aan de vele positieve reviews van bezoekers en alle inspanningen op het gebied van free publicity. Én niet te vergeten aan een blijkbaar aansprekend aanbod van tentoonstellingen en activiteiten. Ook zal het effect van de in 2019 vernieuwde vaste presentatie nog niet helemaal zijn uitgewerkt.

Net als in 2021 is in 2022 vooral geïnvesteerd in online campagnes; deze zijn relatief goedkoop (met name ten opzichte van advertenties in gedrukte en landelijke media) en kunnen worden gericht op specifieke doelgroepen, rond de (school-)vakanties. Deze campagnes richtten zich op familiebezoek met kinderen. Omdat in 2021 geplande campagnes geannuleerd waren vanwege lockdowns, konden we nog twee extra campagnes inzetten die zich richtten op inwoners en toeristen op fietsafstand van 's-Hertogenbosch. Ook is in december middels een kleine campagne het nieuwe aanbod van avondrondleidingen voor groepen onder de aandacht gebracht. Het bezoek op de website lag in 2022 70 tot 80 procent boven dat in 2021. Op basis van dit positieve resultaat is ook in 2023 het grootste deel van het marketingbudget voor online campagnes gereserveerd. Zo is een goede basis gelegd voor meer naamsbekendheid, een stabiele hoge waardering en verwachten wij een doorzettende, gestage groei van de bezoekersaantallen.

Enkele malen is geadverteerd in de culturele bijlage van dagblad Trouw (oplage > 80.000), Recreatiekrant Zuid-Nederland (55.000) en de Vakantiekrant (125.000). Ook hebben we betaalde vermeldingen gehad in drie nieuwsbrieven via opanoma.nl en Kidsproof.nl. Hiermee willen we vooral toeristen bereiken en mensen die geen of

weinig gebruik maken van social media. Om expats in Zuid-Nederland te trekken, is contact gelegd met Holland Expat Center South voor promotie in hun uitgaven.

Een afstudeerder International Tourism van de Breda University of Applied Sciences (BUAS) deed onderzoek naar de belangstelling van Belgische toeristen voor een bezoek aan NM Kamp Vught en de wijze waarop zij zich voorafgaand aan een bezoek aan Nederland oriënteren op mogelijke activiteiten. Een andere afstudeerder onderzocht de ontwikkelingen binnen het 'dark tourism'. Drie groepen tweedejaars studenten van de International Business opleiding van Avans Hogeschool verdiepten zich gedurende een semester in toerisme uit Duitsland. Tot slot hebben studenten van Avans Hogeschool tijdens de zogenaamde AMX-week van Avans Hogeschool gekeken naar mogelijkheden om de Beschermers van NM Kamp Vught beter onder de aandacht te brengen bij bedrijven en vermogende particulieren. Een aantal praktische suggesties is inmiddels doorgevoerd. Samenwerking met hogescholen is op meerdere vlakken interessant: we vergaren actuele en aanvullende kennis waar we nieuw, gericht marketingbeleid op kunnen baseren, dragen bij aan praktijkgericht onderwijs en brengen NM Kamp Vught tegelijk bij nieuwe doelgroepen (jongeren 18 – 22 jaar) onder de aandacht. De beeldbank is uitgebreid met fotoseries van gezinsbezoek, die worden ingezet op de website, in advertenties en andere publicaties.

3.6 Museumcollectie, archief en bibliotheek

Museumcollecties en archieven, klaar voor de toekomst?

De museumcollectie is volop in ontwikkeling. Terugkijkend op de periode 2005-2010 toen het eerste Collectiebeleidsplan gepresenteerd werd, lag de aandacht van het collectiebeleid op 'verzamelen', 'bewaren' en vooral 'terugvinden' van verhalen en voorwerpen van slachtoffers van Kamp Vught. Inmiddels zijn ruim 5000 objecten ondergebracht in het depot en toegankelijk door middel van een digitaal collectieregistratiesys-

teem. Speerpunten in het beleid zijn nu 'houdbaar' (duurzaam, fysiek en digitaal opgeslagen), 'zichtbaar' (gebruikt voor publiek) en 'bruikbaar' (toegankelijk voor onderzoek en presentatie).

Houdbaar

In het jaarverslag van 2021 is beschreven dat er plannen gemaakt zijn om een stevig fundament te leggen onder de collectiepilaar van NM Kamp Vught. Initiatieven die noodzakelijk waren om de duurzaamheid en toegankelijkheid van deelcollecties, archieven en bibliotheek te vergroten. Met financiële steun van het Ministerie van VWS en het Mondriaan Fonds hebben we gelukkig veel kunnen realiseren.

We mogen terugkijken op een goed collectiejaar. Het voornemen om de achterstand in de objectregistratie weg te werken heeft vorm gekregen. De hiervoor aangestelde projectmedewerker heeft inmiddels bijna 1.500 voorwerpen toegevoegd aan de collectieregistratie. Met hulp van vrijwilligers is er structuur aangebracht in het Personenarchief en worden de namen van de in Kamp Vught omgekomen gevangenen (Biografieënproject) digitaal toegankelijk gemaakt. De bibliotheek is bijna helemaal op basisniveau geregistreerd.

De in 2021 gedigitaliseerde interviews en ego-documenten worden nu verwerkt. Met behulp van een projectmedewerker worden deze bestanden op de server opgeslagen en geregistreerd in het

collectieregistratiesysteem. Daarna worden zij (deels) beschikbaar gesteld voor het publiek op oorlogsbronnen.nl dat wordt beheerd door het samenwerkingsverband Netwerk Oorlogsbronnen. Een grote wens is nog om deze interviews te transcriberen; wellicht een mooi project om met enkele vrijwilligers te doen in de nabije toekomst.

Naast het aanstellen van professionele en vrijwillige arbeidskrachten heeft de organisatie ook kunnen investeren in de fysieke opslag van de museumcollectie. Het oude collectieregistratiesysteem Adlib is vervangen door haar opvolger Axiell Museum Plus. De medewerkers zijn bijgeschoold en alle informatie uit de databases is gemigreerd naar het nieuwe systeem. Vanaf medio 2022 wordt alleen nog geregistreerd in Axiell.

De objecten liggen opgeslagen in een speciale depotruimte. Omdat de ligging van het depot in het gebouw niet ideaal is, is vanaf het begin een probleem met de klimaatbeheersing. In 2022 is besloten om dit probleem grondig aan te pakken en is een nieuwe klimaatinstallatie geïnstalleerd.

Echter, het optimale omgevingsklimaat voor de objecten in het depot is helaas nog niet bereikt. Ook op zaal, in de expositieruimten zijn de klimaatcondities niet ideaal. Hier fluctueert de temperatuur en relatieve vochtigheid sterk. Hierdoor

Dit kistje is een van de in 2022 geschonken objecten. Het kistje is van tropisch hardhout en gemaakt in Kamp Vught. Het hout is afkomstig van een propellor van een gevechtsvliegtuig. Gevangene P. de Jong 'organiseerde' in het *Zerlegebetrieb*. De Jong, met kampnummer P1203 werd gevangen gehouden in Vught voor het verspreiden van anti-Duitse geschriften.

kunnen we niet aan de voorwaarden voldoen om objecten veilig aan bezoekers te tonen en zullen we in de (nabije) toekomst moeten besluiten om originele voorwerpen uit de exposities (zowel in het hoofdgebouw als in Barak 1B) te halen en indien mogelijk te vervangen door replica's. Diverse objecten lijden hevig onder de huidige omstandigheden.

De klimaatcondities op zaal worden gemonitord met mobiele dataloggers. In 2022 zijn de verouderde exemplaren uit 2010 vervangen door nieuwe.

Zichtbaar

Alle collecties, van fysieke voorwerpen tot foto's en documenten worden zoveel en zo vaak als mogelijk gebruikt voor elke vorm van presentatie

of toegankelijkheid. Collega-musea, documentairemakers en onderzoekers doen regelmatig een verzoek op de collecties. Elk verzoek wordt overwogen en vaak gehonoreerd. De collectie is van nationaal belang en hoort niet achter gesloten deuren, maar dient zichtbaar te zijn voor en gedeeld met een zo groot mogelijk publiek.

De medewerker collectie en presentatie maakt deel uit van de projectgroep buitenterrein. Vanaf 2023 zal er, net als in de vaste expositie, voor nieuwe presentaties veel informatie gebruikt worden uit de eigen collecties.

In het in 2024 te openen Nationaal Holocaust Museum in Amsterdam wordt een aantal voorwerpen uit de collectie in bruikleen getoond en zal een van de in 2021 verworven foto's van het Jodentransport vanaf het station Vught een prominente plaats krijgen in de expositie.

Historicus Marijke Verduijn heeft onderzoek gedaan naar het naoorlogse Kamp Vught ten tijde van de internering. Voor dit onderzoek zijn foto's en documenten uit onze collectie geraadpleegd. Heel speciaal; een dagboek van een geïnterneerde Vughtse vrouw, aangeboden aan NM Kamp Vught door een kleindochter in 2021. In 2023 zal Verduijn's boek in samenwerking met Uitgeverij Balans gepresenteerd worden in het museum. Niet alleen door externe onderzoekers of collega-musea wordt een beroep gedaan op onze collecties. Ook intern maken collega's gebruik van ons historisch materiaal, van een foto voor op de kerstkaart tot de ontwikkeling van een nieuwe rondleiding.

Natuurlijk weten we nog lang niet alles over het voormalige Kamp Vught. Ook wij hebben nog vragen. Om op meer vragen een antwoord te kunnen geven, is in 2022 gestart met een pilot-onderzoeksproject waaraan een student van de Erasmus University Rotterdam zal deelnemen; hij onderzoekt het thema van 'de studenten in Kamp Vught'.

Bruikbaar

Onze aandacht zal vanaf nu gaan naar de bruikbaarheid van de collecties. Door digitalisering zal de informatie niet alleen veiliggesteld zijn voor de toekomst maar zal deze ook makkelijker te raadplegen zijn. Informatie zal sneller opvraagbaar zijn en bovenal te verbinden zijn met andere archieven. Nieuwe gebruikersgroepen zullen hierdoor bereikt worden. Wat ongetwijfeld weer een schat aan nieuwe informatie en inzichten gaat opleveren.

NM Kamp Vught heeft wat betreft collectie-management een duidelijke weg ingeslagen.

2022 was een keerpunt voor wat betreft het collectiebeheer. Stond voordien de fysieke toegankelijkheid nog centraal, vanaf 2022 zijn alle

ogen gericht op de digitale toegankelijkheid. Het traject van 'houdbaar-zichtbaar-bruikbaar' zal doorgezet worden.

Nu menskracht is opgelijnd en de eerste noodzakelijke investeringen zijn gedaan, moeten we onze plannen ook gaan vastleggen. In het in 2023 te schrijven collectiebeleidsplan zal de genoemde strategie opgenomen worden.

3.7 Bedrijfsvoering

Lunettenlaanoverleg

Tweemaal per jaar ontmoeten afgevaardigden van de verschillende bewoners en gebruikers van de Lunettenlaan elkaar in het zogenoemde Lunettenlaanoverleg. Bij dit 'burenoverleg' worden praktische afspraken gemaakt, knelpunten besproken en nieuwe ontwikkelingen gedeeld. Belangrijk thema in 2022 was de herinrichting van de Lunettenlaan en de gevolgen die dat voor de verschillende partijen heeft.

ICT

Op ICT-gebied was 2022 een rustig jaar en is enkel een nieuwe printerovereenkomst afgesloten tegen gunstiger voorwaarden. Als gevolg hiervan zijn de oude zwart-wit- én kleurenprinter vervangen door een nieuw exemplaar dat beide functies verenigt.

Calamiteitenbeheersing

Er is volgens de regelgeving een jaarlijkse training gegeven aan de BHV-medewerkers. In totaal beschikte NM Kamp Vught in 2022 over 23 vrijwilligers en acht teamleden met een BHV-achtergrond. Van Oort Arbo Advies heeft medio 2021 een risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) uitgevoerd. De aanbevelingen uit het rapport worden opgevolgd.

4. Activiteitenverslag

Vanaf 26 januari was het museum weer geopend en konden alle publieksactiviteiten worden georganiseerd.

4.1 Exposities

Componisten in Oorlogstijd

1 december 2021 tot 1 april 2022

Deze wisselexpositie werd vanwege de sluiting van het museum in 2021 verlengd tot april. In de tentoonstelling *Componisten in Oorlogstijd* werden de levens van twintig in Nederland vervolgdde musici belicht met foto's, documenten, brieven, tekeningen en muziekfragmenten. De componisten werden vervolgd om hun afkomst of standpunten, doken onder, gingen in het verzet of werden gedeporteerd. Enkele componisten werden gevangengehouden in Kamp Vught. Acht componisten hebben de oorlog niet overleefd. Tijdens de oorlog was hun werk verboden; na de oorlog werden hun namen en hun werken vergeten. Op initiatief van de Leo Smit Stichting uit Amsterdam kregen de componisten een podium in NM Kamp Vught.

De Jodenvervolgning in foto's. Nederland 1940-1945

8 april 2022 t/m 7 mei 2023

Deze expositie is samengesteld door het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocide-studies in samenwerking met het Joods Cultureel Kwartier in Amsterdam, en was eerder te zien in Amsterdam en in Berlijn. De samenstellers van de expositie, NIOD-historici Erik Somers en René Kok raadpleegden tientallen archieven in binnen- en buitenland voor de expositie en het gelijknamige boek. Het leverde veel onbekend beeldmateriaal op. Foto's die op indringende en confronterende wijze de gevolgen van de anti-Joodse maatregelen lieten zien. De beelden getuigden van het

'Toen wij er vorig jaar in slaagden deze foto's te verwerven, besloten we na uitvoerig onderzoek deze unieke opnames van een Duitse militair en het verhaal erachter in een expositie te presenteren. Het is aangrijpend wat er achter deze vergeelde stukjes papier schuilgaat. Je kijkt de weerloze slachtoffers recht in de ogen.'

*Jeroen van den Eijnde
Directeur*

meedogenloze optreden van de Duitse bezetter, de medewerking van Nederlanders aan de deportaties, maar óók van de hulp aan onderduikers en van het Joodse leven in de jaren 1940-1945. Daarnaast was er aandacht voor de naoorlogse opvang van de weinige overlevenden die terugkeerden uit de kampen.

Voor het eerst waren drie foto's uit mei 1943 van een groep Joodse gevangenen op het station in Vught op groot formaat te bekijken. NM Kamp Vught heeft deze foto's in 2021 verworven, elk slechts enkele centimeters klein. Op de foto's is het transport van 23 mei 1943 vastgelegd. 1.265 Joden werden die dag vanaf station Vught op transport gezet naar Kamp Westerbork. Voor verreweg de meesten was het kamp in Drenthe slechts een tussenstop op weg naar het vernietigingskamp Sobibor in bezet Polen. Daar werden de gedeporteerden direct na aankomst vergast, enkele dagen nadat deze foto's in Vught genomen waren. Voor het museum waren deze foto's een grote aanwinst, omdat er amper foto's zijn van gevangenen van Kamp Vught.

De expositie werd geopend op 21 april. Historicus Mijke Pol ging in gesprek met René Kok en Erik Somers (NIOD), en met Gerard Groeneveld, specialist op het gebied fotografie door Duitse soldaten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Eric Alink, journalist en stadschroniqueur van 's-Hertogenbosch, droeg een column voor. Nabestaande Caroline van Hessen-Wijnperle (foto) vertelde over de oorlogsgeschiedenis van haar familie en verrichtte de openingshandeling door een vitrine met de drie foto's voor publiek te onthullen.

KNIL & Maluku – in Barak 1B *9 juli t/m 4 september*

Voor de foto-expositie *KNIL & Maluku* portretteerde Ton Toemen een aantal oud-militairen van het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL) en drie jongere generaties van de 'Pembayaran Pasukan Pertahanan' (line up verdedigingstroepen) uit Vught. Deze jongere generaties dragen tijdens ceremonies een uniform om eer te betonen aan de traditie en de KNIL-militairen. Toemen combineerde de portretten met straatbeelden die hij eerder maakte op de Molukken en in Nederland. Zijn werk liet zien hoe de Moluks-Nederlandse geschiedenis doorwerkt in het heden.

'Als jongen fietste ik op weg naar school regelmatig langs het woonoord Lunetten in Vught. Hier woonden een aantal klasgenoten. Zij vertelden mij verhalen over het dagelijkse leven in het voormalige kamp en over de manier waarop hun familie naar Nederland was gekomen. De tentoonstelling is een eerbetoon aan de eerste generatie KNIL-militairen en hun families.'

Ton Toemen

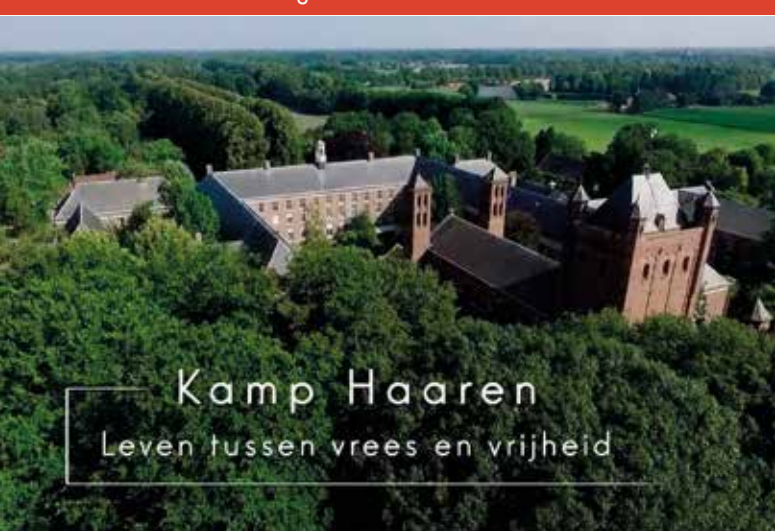
De expositie werd op 7 juli geopend in het bijzijn van genodigden die betrokken waren bij de ontwikkeling van *KNIL & Maluku*. Nelis Parinussa uit Vught verzorgde een bijzondere muzikale openingshandeling. Met drie anderen maakte hij een eresaluut en speelde daarna 'The last post' op trompet.

De grote workshopruimte achterin Barak 1B werd in 2021 voor het eerst gebruikt voor een expositie. Dit was ook nu een succes, omdat er in deze periode bijna geen museumlessen waren (want deels in de schoolvakantie) en omdat Barak 1B dagelijks geopend was in de zomervakantie. Het geeft een meerwaarde aan het bezoek aan Barak 1B, waar de geschiedenis van de Molukse KNIL-militairen en hun gezinnen belicht wordt.

De expositie Kind onder Vuur: oorlog en vrijheid die NM Kamp Vught in 2020 heeft ontwikkeld is in 2022 herplaatst in het Bevrijdingsmuseum Zeeland in Nieuwdorp.

Dick Kattenburg

Kamp Haaren
Leven tussen vrees en vrijheid

4.2 Activiteiten

De Blues van Dick Kattenburg

18 maart

Acteur Harpert Michielsen verbeeldde het oorlogsverhaal van de Joodse componist Dick Kattenburg (1919-1944) en zijn leermeester Leo Smit (1900-1943). De intieme muziektheatervoorstelling werd op 18 maart tweemaal opgevoerd. Met fluitiste Eleonore Pameijer en pianist Tobias Borsboom kwam de muziek van in de Tweede Wereldoorlog vervolgd componisten tot leven. Naast werken van Dick Kattenburg en zijn leermeester Leo Smit klonk de muziek van Marius Flothuis, die in Kamp Vught gevangen zat wegens verzetsactiviteiten. Tijdens zijn gevangenschap zag hij kans een aantal werken te componeren.

Na de oorlog zijn de namen en werken van tientallen vervolgd componisten bijna vergeten. Fluitiste Eleonore Pameijer, oprichter en artistiek leider van de Leo Smit Stichting, ontdekte bij een familielid van Kattenburg een stapel manuscripten op een zolder, van waaruit het idee voor *De Blues van Dick Kattenburg* ontstond. Deze activiteit sloot aan op de expositie *Componisten in Oorlogstijd*, die men voorafgaand kon bezoeken.

Film Kamp Haaren, Leven tussen vrees en vrijheid

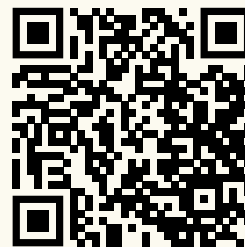
23 en 27 maart

Speciaal voor de Vriendenkring werd deze documentaire vertoond, waarbij regisseur Ellen van Kempen vragen beantwoordde. Dit als alternatief voor de Vriendendag die vanwege de onzekerheid over de coronamaatregelen niet in maart kon worden georganiseerd.

De film is in 2021 gemaakt in opdracht van de Gedenkplaats Kamp Haaren. Tijdens de bezetting werd het grootseminarie bij Haaren, tussen Tilburg en 's-Hertogenbosch, als gijzelaarskamp en *Polizeigefängnis* gebruikt. Haaren was een kamp van levensgrote tegenstellingen: terwijl gijzelaars in de zon zaten, stapten Joodse gevangenen in vrachtwagens die naar Westerbork reden. Eén van de hoofpersonen in de film is Marie Verbraeken, die na Haaren in Kamp Vught terecht kwam. Beide vertoningen waren volgeboekt.

Bekijk hier de
herdenkings-
uitzending:

Dodenherdenking

4 mei

Op het buitenterrein van NM Kamp Vught werd op 4 mei weer een drukbezochte openbare herdenking gehouden, na twee jaar met virtuele herdenkingen, die werden uitgezonden in samenwerking met Omroep Brabant. Historicus Astrid Sy en Vincent de Kom (achterkleinzoon van gevangene Anton de Kom) hielden elk een toespraak. Er was tevens een *spoken word* van Suzanne Krijger en muziek van rapper Diggy Dex, die vier toepasselijke nummers zong. Voor de herdenking schreef Suzanne *Lief Menske*.

Voor het eerst was er geen oud-gevangene aan het woord; de volgende generaties vertellen nu de verhalen. Vincent de Kom is een achterkleinzoon van Anton de Kom (1898-1945), oud-gevangene van Kamp Vught. Zijn boek *Wij slaven van Suriname*, een aanklacht tegen racisme, uitbuiting en koloniale overheersing, is in 2020 opnieuw uitgegeven en belandde in de bestsellerlijst. In 2020 werd De Kom als eerste Surinamer opgenomen in de Nederlandse geschiedenis canon.

Een nieuw onderdeel in de herdenking was het uitreiken van portretten aan bezoekers; foto's van de 749 mensen die overleden of gefusilleerd zijn in Kamp Vught. De foto's werden gedrukt met naam, geboortjaar en sterfjaar. Mensen van wie geen foto bekend was, werden met silhouet en naam aangeduid. Dit onderdeel werd zeer gewaardeerd door de bezoekers en zal vanaf nu deel uitmaken van de herdenking, ook als uiting van vernieuwing.

Vanaf 18.00 uur heeft Omroep Brabant op 4 mei een herdenkingsprogramma uitgezonden, ontwikkeld samen met NM Kamp Vught. Theo Verbruggen heeft hiervoor Vincent de Kom en Astrid Sy vooraf geïnterviewd; deze gesprekken werden gecombineerd met een terugblik op de herdenking 's middags.

'In een hachelijke situatie zijn wij als mensen in staat tot gruwelijke wreedheden. Maar we zijn ook in staat om onszelf te overstijgen en belangeloos het goede te doen: We kunnen monsters zijn en we kunnen mooie mensen zijn. Om onze vrijheid en veiligheid te behouden, is van wezenlijk belang om hier af en toe bij stil te staan.'

Uit de toespraak van historicus Astrid Sy

Vincent de Kom

'De stoet die de tamboers van gilde Sint Catharina naar die plek volgde, maakte ook duidelijk hoe groot een groep van 750 mensen is. Hoeveel lege stoelen er achterblijven als die mensen er niet meer zijn.'

(Brabants Dagblad, 5 mei)

Bevrijdingsdag

5 mei

Bevrijdingsdag is een dag waarop veel ouders met hun kinderen naar het herinneringscentrum komen, juist na 4 mei. Zandtekenaar Monique Groffen verzorgde in het auditorium drie keer een korte voorstelling, geschikt voor jong en oud. Op een groot scherm maakte zij ogenschijnlijk eenvoudig met een schepje zand een mooi verhaal, eindigend met het woord *Vrijheid*.

Herdenking kindertransporten

12 juni

Op het buitenterrein van NM Kamp Vught was de jaarlijkse openbare herdenking van de kindertransporten van juni 1943, in samenwerking met Stichting Sobibor. In 2022 was het 79 jaar geleden dat bijna 1.300 joodse kinderen op transport moesten naar vernietigingskamp Sobibor, waar zij vrijwel allen direct na aankomst werden vermoord. Zij werden vaak vergezeld door slechts één ouder; in totaal 3.014 mensen. Leerlingen van de Vughtse basisschool De Schalm (groep 7) lazen de namen van de weggevoerde kinderen voor langs de route naar het kindermonument. Voor het eerst kondigden twee leerlingen van De Schalm als ceremoniemeesters de sprekers aan; hun rol werd zeer gewaardeerd. Na bijdragen van directeur Jeroen van den Eijnde

De ouders van Evelyn Sulzbach emigreerden begin jaren dertig vanuit Duitsland naar Amsterdam. In maart 1943 werd het gezin opgepakt en naar Kamp Vught gebracht, waar ze van elkaar gescheiden werden. 'Vanwege een dubbele longontsteking was ik zo verzwakt dat ik niet kon lopen. Een arts zei dat ik nog een week te leven had. (...) Na drie maanden in de hel van Vught arriveerde ons Hondurese paspoort als een mirakel.' Al in 1941 beschikte het gezin op advies van een kennis over deze paspoorten. Hierdoor hoefde Evelyn niet naar Sobibor en bleef zij met haar moeder vanaf 7 juni in Kamp Westerbork. In februari 1944 werd het gezin gedeporteerd naar Bergen-Belsen. In januari 1945 werden hier zo'n 300 Joodse gevangenen met paspoorten uit neutrale landen zoals Honduras, geruild tegen Duitse krijgsgevangenen. Voor het eerst sinds de oorlog bracht Evelyn een bezoek aan Vught.

en Christine Gispen (voorzitter Stichting Sobibor) was het woord aan overlevende Evelyn Askolovitch-Sulzbach (1938). Voorzitter van de Tweede Kamer Vera Bergkamp hield een toespraak.

Rabbin Menno ten Brink hield een overdenking en violiste Eva van der Sterren verzorgde het muzikaal intermezzo. Tot slot legden enkele vertegenwoordigers van betrokken organisaties en overheden elk een bloemstuk. Leerlingen van De Schalm bevestigden ingekleurde papieren vlindeers in het monument; de vlindeers stonden symbool voor 79 jaren sinds 1943.

Tijdens het middagprogramma ging Annemieke Kamoschinski (vrijwilliger NM Kamp Vught) in gesprek met Evelyn Askolovitch.

'Door te herdenken én te investeren in een vrije toekomst zonder discriminatie, houden we de herinnering aan de vermoorde kinderen zo levend als mogelijk is. Luisterend naar hun namen. Kijkend naar die zeldzame filmpjes over hun vooroorlogse levens. Hun nagedachtenis bewaard in objecten. In alles wat er van hen is overgebleven, reconstrueren we wie ze waren. Om nooit te vergeten. Om dit nooit meer te vergeten.'

Uit de toespraak van Vera Bergkamp

Herdenking Sachsenhausen-transport

9 september

Op 5 en 6 september 1944 vonden de laatste transporten van gevangenen vanuit Kamp Vught naar Kamp Sachsenhausen plaats. Op 9 september herdachten we de Nederlandse slachtoffers van dit kamp, meer dan 1.400 mensen. Bij het Sachsenhausen-monument in het Reeburgpark sprak Pieter Broertjes, oud-hoofdredacteur van de Volkskrant en oud-burgemeester van Hilversum. Broertjes vertelde voor het eerst voor publiek over zijn vader, die bijna vier jaar in Sachsenhausen gevangen werd gehouden.

De deelnemers vertrokken vanaf het oude raadhuis in een stille tocht naar het monument, begeleid door tamboers van het Vughtse Sint Catharinagilde. Naast de toespraak van Broertjes verzorgden Joachim Koch en Hajo Sanders een muzikale bij-

drage. Twee scholieren van basisschool De Springplank uit Vught lazen gedichten voor. Nathalie Robeerst sprak als plaatsvervangend voorzitter van de gemeenteraad het publiek toe. Tot slot volgden de traditionele twee minuten stilte en het leggen van kransen en bloemen. NM Kamp Vught organiseerde de openbare herdenking weer in samenwerking met de Stichting Centraal Orgaan Voormalig Verzet en Slachtoffers (COVVS). De belangstelling was dit jaar groter dan ooit.

Jan van Dullemen vertelde 's middags in het auditorium over het leven van Richard Schoemaker, die op 3 mei 1942 werd gefusilleerd in Kamp Sachsenhausen. Schoemaker stierf als verzetsheld, maar was ook een vooraanstaand architect en hoogleraar, KNIL-militair én olympisch sporter. Van Dullemen schreef er *Architect in Bandoeng, verzetsstrijder in Delft* over.

'Mijn vader was een overlever. Toch ben ik er trots op dat hij – zij het mondjesmaat – ons over zijn ervaringen heeft verteld. Hierdoor kan ik u en jullie nu deelgenoot maken van zijn verhaal. Zijn verhalen, hoe schokkend ook, zijn betekenisvol voor volgende generaties. Wij die geen oorlog hebben meegemaakt worden ons op die manier blijvend bewust van het onbeschrijfelijk leed dat een oorlog veroorzaakt.'

Uit de toespraak van Pieter Broertjes

Open Monumentendag

11 september

Op zondag 11 september was Barak 1B gratis te bezoeken vanwege de deelname aan de landelijke Open Monumentendag. In dit rijksmonument is de vaste expositie over Kamp Vught in én na de oorlog te bezoeken: *Als muren konden spreken*. Verschillende bekende rijksmonumenten in Vught en omgeving stelden op deze dag hun deuren open, waaronder ook woningen en andere panden die gewoonlijk niet voor publiek toegankelijk zijn.

Laurie Slegtenhorst, René Kok en Annemieke Kamoschinski in gesprek

Vriendendag

17 september

De Vriendendag voor donateurs kon sinds 2019 weer worden georganiseerd in een gebouw van de OTC-Genie, waar de Vriendendag van oudsher wordt georganiseerd. In het ochtendprogramma was er een gesprek over de popularisering van de Tweede Wereldoorlog met Laurie Slegtenhorst en René Kok. Laurie Slegtenhorst promoveerde aan de Erasmus School of History, Culture & Communication met haar proefschrift *Echte helden: de popularisering van de Tweede Wereldoorlog in Nederland sinds 2000*. René Kok is beeldonderzoeker bij het NIOD, instituut voor oorlogs- holocaust- en genocidestudies in Amsterdam. Vrienden konden deelnemen aan een rondleiding over het voormalig SS-terrein of de vertoning van *De meedogenloze moord op Edo en Lexje Hornemann* bijwonen. De twee Joodse broertjes waren gevangenen in Kamp Vught en zijn in april 1945 vermoord bij een medisch experiment in Hamburg. Documentairemakers Lout Donders (concept en productie) en Anne-Marie van Oosteren (regie en montage) gingen na afloop met het publiek in gesprek.

Theater *Hoor de vrouwen zingen*

23 (première) en 24 september

Muziektheatergezelschap Da Vida ontwikkelde de voorstelling *Hoor de vrouwen zingen*, geïnspireerd door de getuigenissen van vier gevangenen van Kamp Vught. Met een combinatie van theater en muziek verbeeldde de vier artiesten op het voormalig kampterrein hoe gevangenen de moed erin wisten te houden, ondanks vaak mensonterende omstandigheden.

De vier personages (David Koker, Gisela Söhnlein, Lotty Veffert en Hetty Voûte) geven in de voorstelling elk een ander beeld van het kampleven in Vught, en geven ieder blijk van ongelooflijke veerkracht en relativeringsvermogen. Lotty, Hetty en Gisela waren altijd nauw betrokken bij de ontwikkeling van NM Kamp Vught. In 1990 stond Hetty aan de zijde van koningin Beatrix bij de opening van het herinneringscentrum. Lotty was een van de initiatiefnemers voor de oprichting van het kindermonument op het buitenterrein. De voorstelling was twee keer uitverkocht en wordt in het voorjaar van 2023 in Vught herhaald; het theatergezelschap voerde de voorstelling tevens op in oorlogsmusea en culturele instellingen.

Hoor de vrouwen zingen door Da Vida: Mirjam van Dam, Monique de Adelhart Toorop, Harpert Michiels en Jetta Starreveld

Lezing Arnoud-Jan Bijsterveld

15 oktober

Aansluitend op de tijdelijke expositie *De Jodenvervolging in foto's* vertelde historicus Arnoud-Jan Bijsterveld, bijzonder hoogleraar Cultuur in Brabant aan Tilburg University over de Jodenvervolging in Noord-Brabant. Waarin onderscheidde de vervolging van de Brabantse Joden zich van die in de rest van Nederland? Sinds juni 2022 leidt Bijsterveld het project *Het andere verhaal van Noord-Brabant en de Noord-Brabanders in de Tweede Wereldoorlog* van Brabant Remembers en Erfgoed Brabant. Op 28 augustus 1942 moesten in heel Noord-Brabant honderden Joden zich melden op (bus-)stations om naar Westerbork vervoerd te worden. In september 1943 werd Noord-Brabant 'Jodenvrij' verklaard. Bijsterveld nam onder de loep wat er daarvoor, in 1942-1943 en daarna gebeurde met de ruim 2300 Joodse Noord-Brabanders.

Maquettes *STILLEVENS*

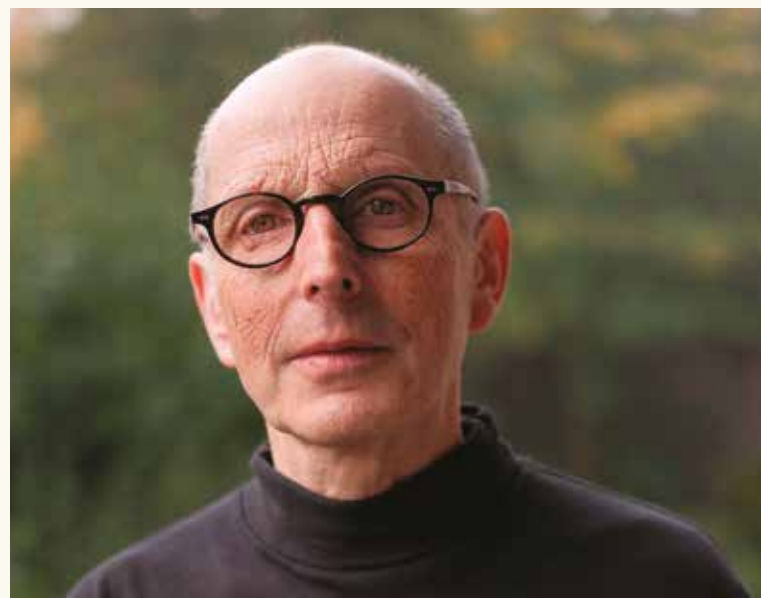
22 en 23 oktober

NM Kamp Vught nam deel aan de eerste editie van de Canondagen. Verschillende Canonmusea uit het hele land organiseerden activiteiten waarbij de vensters en de sleutelstukken uit de Canon van Nederland centraal staan. In Vught namen rondleiders en een gastspreker de bezoekers mee terug naar de periode van Kamp Vught aan de hand van vier maquettes: *STILLEVENS* (naar een idee van Rocco Verdult). Centraal stonden de verhalen van de Joodse danslerares Roosje Glaser, kampbewaker Suze Arts (zie foto onder), de Joodse kinderen George en Ursula Levy en de familie Schute, een Bossche familie met Duitse wortels. De *STILLEVENS* zijn in 2019 ontwikkeld voor het samenwerkingsverband Brabant Remembers voor de viering van 75 jaar vrijheid. Ze maken deel uit van een groter geheel van 75 maquettes, waarin sleutelscènes zijn te zien uit de Brabantse oorlogsgeschiedenis. De vertellingen werden georganiseerd in het kader van de landelijke Canondagen én in het kader van de Maand van de Geschiedenis: *Ontdek gisteren, begrijp vandaag*. De Maand van de Geschiedenis is een landelijk bekend evenement, dat net als de Canondagen wordt gecoördineerd door het Nederlands Openluchtmuseum.

Lezing Fred Menko

6 november

Fred Menko (1951, foto onder) is een kleinzoon van Adolf Menko (1888-1963), die opgroeide in een Joods gezin met veertien kinderen en die na de oorlog de enige overlevende van zijn generatie was. Fred Menko vertelde over zijn boek *Veertien kinderen. De oorlogsgeschiedenis van mijn Joodse familie* (2022, Boom Geschiedenis). NRC over het boek: 'De lotgevallen van de familie Menko tijdens en na de Tweede Wereldoorlog zijn minutieus uitgezocht door de kleinzoon van de enige overlevende van het grote gezin. Fred Menko's boek is een imposant oorlogsdocument.' Net als de lezing op 15 oktober werd deze middag georganiseerd in het kader van de tijdelijke expositie; voor beide was de belangstelling groot.

Lezing Roxane van Iperen

25 november

Roxane van Iperen (foto onder) schreef in 2018 met *'t Hooge Nest* een bestseller, die inmiddels in 17 talen is uitgegeven en wordt verfilmd. Onder de titel *The Sisters of Auschwitz* prijkte het boek op de tweede plaats van de bestsellerlijst van The New York Times. Van Iperen ging, bij in gesprek met journalist Twan van den Brand over de totstandkoming van het boek, de impact die het had en het wereldwijde succes. 'Ik wilde enkel de geschiedenis van een huis en twee bijzondere Joodse vrouwen vastleggen, binnen een waarheidsgetrouwe context van Nederland in de Tweede Wereldoorlog. Dat zoveel lezers het boek hebben omarmd, is voor mij tot op de dag van vandaag onverklaarbaar, maar daarom niet minder geweldig. De mechanismen van uitsluiting en onderdrukking, van weggijken, moed en verzet: ze zijn complex, universeel en tijdloos.'

NM Kamp Vught organiseerde deze avond in samenwerking met het Lambertuspodium in de monumentale Lambertuskerk in Vught. De avond was ruim van tevoren uitverkocht.

Films i.s.m. Theater de Speeldoos

10 mei, 24 mei, 1 november

In samenwerking met Theater de Speeldoos in Vught is op drie data korting geboden aan bezoekers die zich aanmelden via de social media of nieuwsbrief van NM Kamp Vught. Op 10 mei werd *De Slag om de Schelde* vertoond; op 24 mei *Mijn Beste Vriendin Anne Frank* en op 1 november *Operation Mincemeat*.

Regelmatig leveren medewerkers bijdragen aan documentaires, artikelen en boeken.
Hieronder lichten we er enkele uit.

4.3 Films en documentaires

Kunst achter Prikkeldraad

16 mei

Het drieluik *Kunst achter Prikkeldraad* vertelde het verhaal van moed, kracht en schoonheid en staat stil bij de veerkracht van de mens en was te zien op 16, 17 en 18 mei bij Omroep MAX op NPO 2. Schrijver en journalist Frank Westerman reisde naar voormalige kampen in Nederland, Duitsland, Oostenrijk, Tsjechië met als eindstation Auschwitz.

Westerman begon zijn zoektocht naar de creatieve nalatenschap van de gevangenen in Kamp Vught, waar ook een grootvader gevangen zat. Hij besprak de verhalen achter zelfgemaakte schatten van gevangenen, zoals het poppetje van Riek Snel, bestemd voor haar geliefde. 'Het zijn verhalen van mensen die in deze onveilige wereld toch iets moois willen maken', aldus Westerman in de uitzending.

Nationale campagne

Nationaal Comité 4 en 5 mei

Voor de grote media-campagne in de aanloop naar 4 en 5 mei is een spotje opgenomen met een kleindochter van oud-gevangene Marie Verbraeken. Dit spotje is samen met een 'twee-minuten-luisterverhaal' honderden malen uitgezonden op uiteenlopende zenders, offline en print media.

Het Verhaal van Nederland

Voor de laatste aflevering (14 april NPO3, NTR) van deze zeer goed bekeken historische tv-serie bezocht Daan Schuurmans het voormalig kampterrein van ons herinneringscentrum. De podwalk *Vught: land zonder vrijheid* die bij deze serie is gemaakt, leidt bezoekers langs ons museum en beide zijn nog steeds te bekijken en te downloaden.

De meedogenloze moord op Edo en Lexje Hornemann

Op 20 april kwam er een eind aan het leven van Edo en Lexje Hornemann en 18 andere Joodse kinderen in Hamburg, na medische experimenten. Edo en Lexje werden eerder met familie gevangen gehouden in Kamp Vught. Edo werd 12, Lexje 8 jaar oud. In 1988 maakt Lout Donders een radiodocumentaire over een reis van Eindhovenese scholieren naar Hamburg, in de voetsporen van Edo en Lexje Hornemann. In 2022 kwam deze film, waarin scholieren van het Van Maerlantlyceum uit Eindhoven deze reis maken (regie Anne-Marie van Oosteren). Omroep Brabant heeft de documentaire op 3 mei uitgezonden en deze is regelmatig herhaald.

**MINUTEN
LATER WAREN
ZE DOOD**

Selma's oorlog

Op 3 mei werd de in 2021 opgenomen documentaire over Selma van de Perre-Velleman uitgezonden op NPO2 (Omroep MAX). Philip Freriks ging met verzetsvrouw Selma van de Perre (toen 99) terug naar haar plekken van herinnering. In voormalig Kamp Vught vertelde ze over haar werk in de gasmaskerfabriek en over de treinreis in een veewagon naar concentratiekamp Ravensbrück, waar ze onder barre omstandigheden heeft weten te overleven.

Overig

Winnaar Beste Bossche Gebouw 2015-2020

Het vernieuwde museumgebouw was in 2021 genomineerd voor de verkiezing tot 'Beste Bossche Gebouw 2015-2020'. De organisatie verzocht architect DoepelStrijkers om een inzending. Hierbij telde na de selectie door de vakjury het aantal stemmen van het publiek. In de Willem II-fabriek in 's-Hertogenbosch werd op 14 april tijdens een feestelijke avond bekend gemaakt dat Nationaal Monument Kamp Vught de titel Beste Bossche Gebouw in de categorie Groot heeft gewonnen; er waren 26 kandidaten genomineerd.

Winnaar Tiqets

Op 27 september maakte het internationaal actieve boekingsplatform Tiqets de Regional Winners van de Remarkable Venue Awards 2022 bekend, na het tellen van de online stemming. De Global Winner werd een attractie op Mallorca. Nationaal Monument Kamp Vught werd benoemd tot Best Onsite Experience in Nederland. Tiqets reikte onderscheidingen uit voor de beste musea en attracties in Frankrijk, Duitsland, Italië, Portugal, Spanje, Nederland, de Verenigde Arabische Emiraten, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. De andere genomineerden voor de categorie Best Onsite Experience in Nederland waren het Koninklijk Museum, Museum Het Rembrandthuis en het STRAAT Museum, allen in Amsterdam. Nationaal Monument Kamp Vught was ook genomineerd in de categorie 'Best Landmark'; hier is de Keukenhof tot winnaar benoemd.

In memoriam

Wat betreft de bij het publiek bekende oudgevangenen moesten wij in 2022 afscheid nemen van Cees Arkenbout (1924), Joke Folmer (1923) en Max Koker (1927). Hun levensverhalen kregen veel aandacht in de (landelijke) media, in de rubrieken waarin (on-)bekende mensen worden geportretteerd.

5. Jaarrekening 2022

5.1 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Waarderingsgrondslagen voor de balans

De afschrijvingen op de inventaris en automatisering vinden plaats in vijf jaar. De voorraden boeken, merchandise, foto's en handleidingen worden gewaardeerd tegen de historische aankoopprijs. De gebouwen van NM Kamp Vught worden niet geactiveerd op de balans (ook zie 5.8). Voor zover niet anders vermeld zijn de activa en passiva gewaardeerd op de nominale waarde

Grondslagen voor de resultaatbepaling

De baten en lasten worden opgenomen in de jaarrekening van het jaar waarin zij ontstaan, ongeacht de daadwerkelijk in dat jaar geheel of ten dele verkregen ontvangsten respectievelijk verrichte uitgaven.

Risicoparagraaf

Waar mogelijk zijn de risico's van beheer en gebouwen afgedekt door het afsluiten van verzekeringen. Ten behoeve van de kosten van personeelsverzuim als gevolg van ziekte is een verzekering afgesloten. Hierbij geldt een wachttijd van 65 werkdagen. Voor de kosten van wachtgelden en overige kosten als gevolg van bv. conflicten of anderszins is geen voorziening aanwezig.

Liquiditeit

In bijlage 7.1 is het verloop van de liquiditeiten in het verslagjaar weergegeven. Er zijn geen middelen geleend. Het kasstroomschema opgenomen is volgens de indirecte methode samengesteld.

5.2 Balans per 31 december 2022

	2022		2021	
ACTIVA				
Investerings				
Gebouwen	€ 0		€ 1.561	
Inventaris	€ 23.918		€ 25.526	
		€ 23.918		€ 27.087
Vorraden				
Vorraden		€ 36.117		€ 33.529
Vlottende activa				
Diverse vorderingen	€ 61.523		€ 54.354	
Liquide middelen	€ 1.373.319		€ 1.464.397	
		€ 1.434.842		€ 1.518.752
Totaal Activa		€ 1.494.877		€ 1.579.368
PASSIVA				
Eigen Vermogen				
Vrij besteedbaar vermogen				
Algemene risicoreserve	€ 157.667		€ 88.828	
Exploitatiereserve VWS	€ 24.337		€ 43.412	
		€ 182.005		€ 132.239
Bestemmingsfondsen				
NS-gelden	€ 928.978		€ 1.056.071	
		€ 928.978		€ 1.056.071
Diverse fondsen	€ 134.856		€ 122.041	
		€ 134.856		€ 122.041
Lopende projecten				
Nationaliteitenonderzoek	€ 6.138		€ 8.639	
Collectiemedewerker Mondriaan Fonds	€ 16.919		€ 50.000	
Audiotour junior	€ 5.830		€ 5.000	
		€ 28.887		€ 63.639
Vlottende passiva				
Nog te betalen posten	€ 220.153		€ 205.378	
		€ 220.153		€ 205.378
Totaal Passiva		€ 1.494.877		€ 1.579.368

5.3 Rekening van baten en lasten

	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Baten			
Baten Behoud en Beheer			
Inkomsten verhuur van accommodatie	€ 1.983	€ 1.000	€ 318
Subsidie Ministerie van VWS	€ 478.539	€ 467.184	€ 493.473
Doorberekening kosten	€ 2.589	€ 2.500	€ 2.500
Totaal baten Behoud en Beheer	€ 483.111	€ 470.684	€ 496.291
Baten herdenken en herinneren			
Subsidie van de provincie Noord-Brabant	€ 37.000	€ 37.000	€ 36.747
Totaal baten herdenken en herinneren	€ 37.000	€ 37.000	€ 36.747
Baten voorlichting en educatie			
Subsidie van de gemeente Vught	€ 32.346	€ 31.868	€ 31.868
Subsidie van de gemeente 's-Hertogenbosch	€ 20.690	€ 20.530	€ 20.530
Subsidie van de provincie Noord-Brabant	€ 50.000	€ 50.000	€ 50.000
Opbrengst van rondleidingen groepen	€ 16.425	€ 24.427	€ 5.555
Opbrengst van rondleidingen scholen	€ 60.055	€ 57.960	€ 21.309
Baten rondleidingen scholen audiotour	€ 2.359		
Opbrengst workshops en museumlessen	€ 376	€ 2.000	
Baten voorstellingen en lezingen		€ 1.000	
Corona steun vfonds			€ 58.328
NOW q1 en q2			€ 42.752
Terugbetalen NOW			-€ 24.200
TVL q1 en q2			€ 20.170
Subsidie Coronatest Vught	€ 195		€ 500
Totaal baten voorlichting en educatie	€ 182.446	€ 187.785	€ 226.812
Baten van kennis en museum			
Opbrengst van entreegelden	€ 347.421	€ 360.578	€ 190.736
Kosten reserveringssysteem	-€ 6.043		
Baten audiotour			€ 870
Subsidie van de provincie Noord-Brabant	€ 13.000	€ 13.000	€ 13.253
Totaal baten kennis en museum	€ 354.378	€ 373.578	€ 204.859
Baten van overige activiteiten			
Resultaat van de verkoop van boeken etc.	€ 7.178	€ 16.000	€ 4.349
Resultaat van de horeca	€ 47.292	€ 26.000	€ 26.037
Giften en donaties	€ 4.921	€ 4.000	€ 3.509
Baten Vriendenkring	€ 19.780	€ 20.000	€ 20.727
Totaal baten overige activiteiten	€ 79.171	€ 66.000	€ 54.622
Totaal baten	€ 1.136.107	€ 1.135.047	€ 1.019.331

	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Lasten			
Uitgaven Behoud en Beheer			
Materiele kosten			
Kosten van de huisvesting	€ 180.284	€ 177.349	€ 178.082
Kosten van de afschrijvingen	€ 12.163	€ 10.207	€ 10.259
Totaal materiële kosten	€ 192.447	€ 187.556	€ 188.341
Personeelskosten	€ 301.405	€ 283.196	€ 268.134
Subtotaal	€ 493.853	€ 470.752	€ 456.476
Algemene kosten	€ 52.638	€ 44.237	€ 47.487
Totaal uitgaven Behoud en Beheer	€ 546.490	€ 514.989	€ 503.963
Uitgaven herdenken en herinnering			
Materiële kosten			
Uitgaven herdenken en herinneren	€ 9.432	€ 14.000	€ 14.625
Totaal materiële kosten	€ 9.432	€ 14.000	€ 14.625
Personeelskosten	€ 37.378	€ 35.086	€ 35.271
Subtotaal	€ 46.810	€ 49.086	€ 49.895
Algemene kosten	€ 4.989	€ 4.613	€ 5.191
Totaal uitgaven herdenken en herinneren	€ 51.799	€ 53.699	€ 55.086
Uitgaven Voorlichting en educatie			
Materiële kosten			
Marketingcampagne	€ 29.650	€ 30.000	€ 25.296
Jaarprogramma en educatieve kosten	€ 30.451	€ 35.000	€ 32.119
Totaal materiële kosten	€ 60.101	€ 65.000	€ 57.415
Personeelskosten	€ 228.860	€ 247.715	€ 228.086
Subtotaal	€ 288.961	€ 312.715	€ 285.502
Algemene kosten	€ 30.799	€ 29.386	€ 29.701
Totaal uitgaven Voorlichting en Educatie	€ 319.760	€ 342.101	€ 315.202
Kosten van kennis en museum			
Materiële kosten			
Kosten van de documentatie	€ 28.422	€ 35.000	€ 22.388
Totaal Materiële kosten	€ 28.422	€ 35.000	€ 22.388
Personeelskosten	€ 81.727	€ 126.769	€ 100.118
Subtotaal	€ 110.149	€ 161.769	€ 122.507
Algemene kosten	€ 11.740	€ 15.202	€ 12.744
Totaal uitgaven kennis en museum	€ 121.890	€ 176.971	€ 135.251

Overige activiteiten			
Materiële kosten			
Kosten van de financiering	€ 3.121	€ 4.000	€ 1.661
Vrijwilligersreis	€ 10.238	€ 10.000	-€ 3.998
Kosten Vriendenkring	€ 6.966	€ 20.000	€ 9.342
Totaal materiële kosten	€ 20.324	€ 34.000	€ 7.004
Personeelskosten	€ 13.743	€ 9.224	€ 11.929
Subtotaal	€ 34.068	€ 43.224	€ 18.933
Algemene kosten	€ 3.631	€ 4.062	€ 1.970
Totaal Overig	€ 37.699	€ 47.286	€ 20.903
Subtotaal generaal	€ 973.841	€ 1.037.546	€ 933.313
Totaal algemene kosten	€ 103.797	€ 97.500	€ 97.092
Totaal generaal	€ 1.077.638	€ 1.135.046	€ 1.030.405
Resultaat regulier	€ 58.468		-€ 11.074
Projecten:			
Baten project Audiotour NGT	€ 830		€ 21.812
Baten project Nationaliteitenonderzoek			€ 33.480
Baten project diverse projecten	€ 10.623		
Baten project collectie Mondriaan Fonds			€ 50.000
	€ 11.453		€ 105.292
Lasten NS-gelden	€ 127.093		€ 188.340
Lasten diverse projecten	€ 6.513		-€ 6.198
Lasten Vrienden incidenteel			€ 16.812
Lasten project Audiotour NGT			€ 30.812
Lasten project Nationaliteitenonderzoek	€ 2.500		€ 24.841
Lasten project Mondriaan Fonds	€ 33.081		
Totaal lasten incidenteel	€ 169.187		€ 254.607
Resultaat Projecten	-€ 157.734		-€ 149.315
Resultaat totaal	-€ 99.265	€ 1	-€ 160.389

Resultaat naar balans

Resultaat NS	-€ 127.093	€ -188.340
Resultaat Vrienden incidenteel		€ -16.812
Resultaat projecten	€ 4.110	€ 6.198
Resultaat project Audiotour NGT	€ 830	€ -9.000
Resultaat project Nationaliteitenonderzoek	-€ 2.500	€ 8.639
Resultaat project Mondriaan Fonds	-€ 33.081	€ 50.000
Resultaat VWS regulier	-€ 19.074	€ -7.671
Resultaat Vrienden regulier	€ 12.815	€ 11.385
Resultaat NM Kamp Vught regulier	€ 64.728	€ -14.788
	-€ 99.265	€ -160.389

5.4 Toelichting op de balans per 31 december 2022

Activa

Gebouwen en terrein

De boekwaarde van het gebouw etc. per 1 januari 2022 bedraagt	€ 1.561
Bij: investering gebouw	€ 0
	<hr/>
	€ 1.561
Afschrijving 2022	€ 1.561
	<hr/>
Boekwaarde per 31 december 2022	€ 0

Inventaris

De boekwaarde van de inventaris per 1 januari 2022 bedraagt	€ 25.526
Investering inventaris	€ 8.994
	<hr/>
	€ 34.520
Afschrijving 2022	€ 10.602
	<hr/>
Boekwaarde per 31 december 2022	€ 23.918

Vorraden

	2022	2021
Voorraad boeken	€ 29.821	€ 28.445
Voorraad merchandise	€ 6.295	€ 5.084
	<hr/>	
Totaal	€ 36.117	€ 33.529

Vlottende activa

	2022	2021
Vorderingen:		
Debiteuren	€ 13.088	€ 9.044
Vooruitbetaalde posten	€ 13.041	
Nog te ontvangen:		
- afrekening Museumkaart	€ 10.215	€ 4.301
- salaris projectmedewerker		€ 2.511
- gas	€ 7.876	
- BTW	€ 17.303	€ 38.498
	<hr/>	
Totaal	€ 61.523	€ 54.354

Liquide middelen

	2022	2021
Rendementsrekening Rabobank	€ 1.230.000	€ 1.190.000
Rekening courant Rabobank	€ 143.319	€ 173.397
Rekening courant ING		€ 101.000
	<hr/>	
Totaal	€ 1.373.319	€ 1.464.397

Passiva

Vrij besteedbaar vermogen

Algemene risicoreserve

De exploitatiereserve bedraagt per 1 januari 2022	€ 88.829
Resultaat projecten 2022	€ 4.110
Saldo B/E 2022	€ 64.728
Exploitatiereserve per 31 december 2022	€ 157.667

Exploitatiereserve VWS

Saldo per 1 januari 2022	€ 43.412
Saldo A 2022	-€ 19.074
Exploitatiereserve per 31 december 2022	€ 24.337

Bestemmingsfondsen

	1-1-2022	Mutatie 2022	31-12-2022
Bestemmingsfonds speciale giften	€ 4.139		€ 4.139
Bestemmingsfonds activiteiten Vriendenkring	€ 89.291	€ 12.815	€ 102.105
Voorziening actie vrijwilligers barak 1B	€ 28.610		€ 28.610
Totaal	€ 122.041	€ 12.815	€ 134.856

	Uitgaven	Inkomsten
NS-gelden		
Stand per 1 januari 2022		€ 1.056.071
Expositie	€ 6.285	
Buitenruimte	€ 117.513	
Gebouwen		
Marketing		
Overhead	€ 3.294	
Gedane uitgaven / inkomsten 2022	€ 127.093	
Stand per 31 december 2022		€ 928.978

Audiotour junior NGT		
Stand per 1 januari 2022		€ 5.000
Speciale gift		€ 830
Gedane uitgaven / inkomsten 2022		
Stand per 31 december 2022		€ 5.830

Nationaliteitenonderzoek		
Stand per 1 januari 2022		€ 8.639
Gedane uitgaven / inkomsten 2022	€ 2.500	
Stand per 31 december 2022		€ 6.138

Collectie Mondriaan Fonds		
Stand per 1 januari 2022		€ 50.000
Gedane uitgaven / inkomsten 2022	€ 33.081	
Stand per 31 december 2022		€ 16.919

Vlottende passiva	2022	2021
Diverse crediteuren	€ 201.784	€ 167.133
Vooruitontvangen bedragen	€ 10.110	
Nog te betalen:		
- elektriciteit	€ 724	€ 745
- accountant	€ 3.750	€ 350
- notaris	€ 1.000	
- rente deposito	€ 2.784	€ 5.550
- gas		€ 7.400
- NOW		€ 24.200
Totaal	€ 220.153	€ 205.378

5.5 Toelichting rekening baten en lasten

Algemeen

De jaarrekening en de exploitatierekening van de stichting zijn ingedeeld in de hierna te noemen hoofdfuncties:

- A Behoud en beheer (subsidiabel VWS)
- B Herdenken en herinneren
- C Voorlichting en educatie
- D Kennis en museum
- E Overige activiteiten
- F NS-gelden
- P Projecten

Baten

De baten bedroegen in 2022 € 1.136.107, begroot was € 1.135.047.

Lasten

De totale lasten bedroegen in 2022 € 1.077.638 en zijn daarmee € 57.408 lager dan begroot.

Materiële lasten

De materiële lasten bedroegen € 310.727 en zijn daarmee € 24.829 lager dan begroot.

Personele lasten

Met het Ministerie van VWS is een verdeling afgesproken van de personeelskosten over de hiervoor gemelde functies. De kosten van de medewerkers worden procentueel verdeeld op basis van de aan die functies bestede tijd. De totale personele kosten zijn met € 663.114 lager dan begroot (€ 701.990). De personeelsformatie van de organisatie was in 2022 circa 0.5 fte lager dan in 2021.

Op deze plaats worden ook de bijkomende personeelskosten verantwoord. Het gaat hier om verzekeringen, reis- en verblijfkosten etc. Ook de kosten van de vrijwilligers zijn hier geboekt. De 129 vrijwilligers worden ingezet voor het geven van rondleidingen, de bezetting van de balie, de horecavoorziening en archief/onderzoek.

Algemene lasten

De algemene kosten worden verdeeld naar rato van de som van de materiële en personele lasten van de functie. De algemene kosten bedroegen in 2022 € 103.797, begroot was € 97.500.

Behoud en beheer (functie A)

De totale kosten van de huisvesting over 2022 bedroegen € 180.284 (2021: € 178.082). Door het Ministerie van VWS wordt voor de kosten van dit onderdeel subsidie verleend. De totale kosten van het behoud en beheer bedroegen in 2022 € 546.490 (2021 € 503.963). De baten bedragen € 483.111. De eigen bijdrage voor 2022 is door het Ministerie van VWS vastgesteld op € 44.305. Dan resteert op dit onderdeel is een negatief saldo van € 19.074. Dit bedrag wordt ten laste gebracht van de exploitatiereserve VWS.

Functies B/F

Voor de overige functie B/F spreekt de staat van baten en lasten voor zich.

Na aftrek van de kosten van de Vrienden (organisatie Vriendendag en de verstrekking van de Vriendenbrieven) is een bedrag van afgerond € 12.815 toegevoegd aan het bestemmingsfonds Vrienden.

Saldo van de exploitatie

Reguliere activiteiten:

De exploitatie laat, op de reguliere activiteiten, een positief saldo zien van € 58.468. De baten zijn nagenoeg conform de begroting. De lasten zijn lager dan begroot, mede als gevolg van enkele personele mutaties.

Dit saldo wordt als volgt verwerkt;

- € 19.074 wordt ten laste gebracht van de exploitatiereserve VWS,
- + € 12.815 wordt toegevoegd aan de voorziening bestemmingen (Vrienden),
- + € 64.728 wordt ten laste gebracht van de risicoreserve NM Kamp Vught.

Niet reguliere activiteiten:

De exploitatie laat, op de niet reguliere activiteiten, een negatief saldo zien van € 157.734.

Dit saldo wordt als volgt verwerkt;

- € 127.093 wordt ten laste gebracht van het bestemmingsfonds NS-gelden,
- + € 4.110 wordt toegevoegd aan de exploitatiereserve NM Kamp Vught,
- + € 830 wordt toegevoegd aan de voorziening Audiotour NGT,
- € 2.500 wordt ten laste gebracht van de voorziening Nationaliteitenonderzoek,
- € 33.081 wordt ten laste gebracht van het project Collectie Mondriaan Fonds.

De exploitatiereserve VWS is verplicht voorgeschreven en bedraagt maximaal 10% van de subsidie van het Ministerie van VWS.

Dat betekent voor 2022 een bedrag van maximaal € 47.854. De exploitatiereserve VWS bedraagt € 24.337 per 31 december 2022.

De risicoreserve NM Kamp Vught bedraagt per 31 december 2022 € 157.667.

5.6 Toelichting en verantwoording subsidies

Subsidieregelingen:

- Op de subsidie van het Ministerie van VWS is de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS, de Kaderwet VWS-subsidie en de Algemene Wet Bestuursrecht van toepassing.
- De Provincie Noord-Brabant verstrekt subsidie op basis van de Algemene Subsidieverordening Provincie Noord-Brabant.
- De Gemeente Vught verstrekt subsidie in het kader van de Regeling Budget-Basis subsidie 2017-2021 (Regeling).
- De subsidie van de Gemeente 's-Hertogenbosch is gebaseerd op de Algemene Subsidieverordening 's-Hertogenbosch en de Algemene Wet Bestuursrecht.

Vaststelling subsidie 2021:

- Het Ministerie van VWS heeft (brief d.d. 9-11-2022, kenmerk 1132758-SP332787) de subsidie voor 2021 vastgesteld op € 493.473. De egalitiereserve is per 31-12-2021 is vastgesteld op € 43.422.
- De Provincie Noord-Brabant heeft (brief d.d. 2-11-2022, kenmerk C2299013/516040) de subsidie voor 2021 vastgesteld op € 100.000.
- De Gemeente Vught heeft (brief d.d. 2-8-2022, kenmerk OW/Z17 - 184948 / UIT/22 - 501875) de subsidie voor 2021 vastgesteld op € 31.868.
- De Gemeente 's-Hertogenbosch heeft (brief d.d. 3-8-2022, zaaknummer 13106884 D) de subsidie

voor 2021 vastgesteld op € 20.530. Bij de vaststelling heeft de Gemeente 's-Hertogenbosch een toelichting gevraagd op de vermogensopbouw door NM Kamp Vught. Deze toelichting wordt gegeven in de aanbiedingsbrief van dit jaarverslag aan de Gemeente 's-Hertogenbosch.

In alle gevallen zijn de bedragen conform het door NM Kamp Vught ingediende jaarverslag 2021.

Toegekende subsidie 2022:

- Het Ministerie van VWS heeft (brief d.d. 19-10-2022) de subsidie voor 2022 toegekend ten bedrage van € 478.539.
- De Provincie Noord-Brabant heeft (brief d.d. 23-02-2022, kenmerk C2288136/4999811) de subsidie voor 2022 toegekend ten bedrage van € 100.000.
- De Gemeente Vught heeft (brief d.d. 28-12-2021, kenmerk OW/Z17 - 184948 / UIT/21 - 466356) de subsidie voor 2022 toegekend ten bedrage van € 32.346.
- De Gemeente 's-Hertogenbosch heeft (brief d.d. 3-8-2022, zaaknummer 13104946) de subsidie voor 2022 toegekend ten bedrage van € 20.690.

Alle genoemde bedragen zijn opgenomen in voorliggende jaarrekening.

In onderstaande tabel is aangegeven wat het aandeel van de drie subsidienten in de risicoreserve van NM Kamp Vught is op de balansdatum 31-12-2022.

Subsidiënt:	subsidie:	aandeel %:	aandeel €:
Provincie Noord-Brabant	€ 100.000	15%	€ 24.145
Gemeente Vught	€ 32.346	5%	€ 7.810
Gemeente 's-Hertogenbosch	€ 20.690	3%	€ 4.996

Aandeel NM Kamp Vught	€ 499.959	77%	€ 120.716
Inkomsten totaal	€ 652.995	100%	€ 157.667

5.7 Toelichting bestemmingsreserves

NM Kamp Vught kent de volgende bestemmingsreserves:

- NS-gelden (€ 928.978)

In 2020 hebben de Nederlandse Spoorwegen een bedrag van € 1.250.000 overgemaakt aan NM Kamp Vught. Dit budget is specifiek voor projecten en mag niet aangewend worden voor de reguliere operatie. NM Kamp Vught heeft een meerjarige projectkalender opgesteld. De komende jaren worden deze projecten gerealiseerd.

- Diverse fondsen (€ 134.586):

- Speciale giften (€ 4.139) Zeer incidenteel ontvangt NM Kamp Vught "speciale giften" los van de giften welke regulier ontvangen worden via de giftenbak, de kassa en de website. Deze voorziening wordt in 2023 opgeheven.

- Vriendenkring (€ 102.105)

NM Kamp Vught kent een grote groep Vrienden. Zij doneren jaarlijks minimaal € 25. Zij ontvangen twee keer per jaar de Vriendenbrief en kunnen jaarlijks deelnemen aan de Vriendendag. Verder hebben zij gratis toegang inclusief een introducee. Het saldo van baten en lasten wordt jaarlijks verantwoord aan de Vrienden en vervolgens aan de balans toegevoegd.

- Actie vrijwilligers barak (€ 28.610)

In 2012 hebben enkele vrijwilligers van NM Kamp Vught activiteiten ondernomen om zo een bijdrage te leveren aan de renovatie en herinrichting van Barak 1B. Het batig saldo staat anno 2022 nog op de balans en kan door het bestuur van NM Kamp Vught aangewend worden specifiek voor educatieve aanpassingen/vernieuwingen.

- Project Nationaliteitenonderzoek (€ 6.138)

Dit project behelst het onderzoek naar gevangenen met een niet-Nederlandse nationaliteit in Kamp Vught. Het resultaat is een verzameling van ruim 60 biografieën, welke vervolgens gebruikt gaan worden in een nieuwe tentoonstelling voor NM Kamp Vught. Dit project wordt in 2023 afgerond.

- Project Collectie Mondriaan Fonds (€ 16.919)

Het Mondriaan Fonds heeft in oktober 2021 € 50.000 subsidie toegekend aan NM Kamp Vught. Van dit budget is per januari 2022 een medewerker aangetrokken op basis van een projectaanstelling. Het projectbudget van € 16.919 wordt in 2023 aangewend om de aanstelling te verlengen en daarmee de projectdoelstelling te realiseren.

- Project Audiotour NGT (€ 5.830)

NM Kamp Vught kent al een audiotour voor volwassenen en voor junioren. Met het project Audiotour NGT wil NM Kamp Vught daar een audiotour aan toevoegen, een audiotour in Nederlandse gebarentaal. Dit project wordt medio 2023 afgerond.

5.8 Niet op de balans opgenomen rechten en verplichtingen

NM Kamp Vught kent een aantal onroerende zaken, te weten:

- Hoofdgebouw (verzekerde waarde 2020: € 8.300.000)
- Barak 1B (verzekerde waarde 2018: € 1.600.000)
- Barak 13
- Crematorium

De twee wagons zijn in 2022 getaxeerd op en verzekerd voor € 120.000.

De gebouwen en de wagons zijn niet op de balans opgenomen. NM Kamp Vught is alleen eigenaar van de gebouwen, de grond wordt gepacht en is eigendom van de Rijksoverheid.

Het Mondriaan Fonds heeft in 2022 een schriftelijke toezegging gedaan aan NM Kamp Vught ten bedrage van € 250.000 ten behoeve van diverse projecten. Dit bedrag is nog niet verwerkt in de balans van 31 december 2022.

Er is bij NM Kamp Vught verder geen sprake van significante rechten en verplichtingen welke niet in de balans zijn opgenomen.

6. Overige gegevens

6.1 Besluiten bestuur bestemming resultaat

Het bestuur besluit;

- € 19.074 wordt ten laste gebracht van de exploitatiereserve VWS,
- + € 12.815 wordt toegevoegd aan de voorziening bestemmingen (Vrienden),
- + € 64.728 wordt ten laste gebracht van de risicoreserve NM Kamp Vught,
- € 127.093 wordt ten laste gebracht van het bestemmingsfonds NS-gelden,
- + € 4.110 wordt toegevoegd aan de exploitatiereserve NM Kamp Vught,
- + € 830 wordt toegevoegd aan de voorziening Audiotour NGT,
- € 2.500 wordt ten laste gebracht van de voorziening Nationaliteitenonderzoek,
- € 33.081 wordt ten laste gebracht van het project Collectie Mondriaan Fonds.

6.2 Besluiten bestuur na balansdatum

Het bestuur heeft na balansdatum geen besluiten genomen die van invloed zijn op de resultaten van deze jaarrekening.

6.3 Werkkostenregeling

De volgende uitgaven welke onder de werkkostenregeling vallen zijn gedaan;

- uitkering kilometervergoeding dienstreizen a € 0.29; dit is € 0.10 meer dan fiscaal toegestaan,
- kosten personeelsuitstapje,
- diverse attenties personeel zoals afscheid of andere persoonlijke gebeurtenissen en kleine attentie rond de jaarwisseling.

Uit een nacalculatie blijkt dat NM Kamp Vught ruim binnen de regels van de werkkostenregeling heeft gehandeld.

6.4 Uitbetaling bedragen aan derden

Er zijn in 2022 bij NM Kamp Vught betalingen verricht die onder de regeling Uitbetaling Bedragen Derden (UBD, voorheen IB47) vallen. Dat betreft betalingen van facturen waarbij geen btw in rekening is gebracht. Voor vier crediteuren is in januari 2023 aangifte over het jaar 2022 gedaan via het gegevensportaal van de Belastingdienst.

6.5 Wet Normering Topinkomens

Op 1 januari 2013 is de Wet Normering Topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op NM Kamp Vught. Het voor NM Kamp Vught toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2022 € 216.000

Zie hier het WNT-overzicht NM Kamp Vught 2022:

6.6 CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de raad van toezicht van de Stichting Nationaal Monument Kamp Vught

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2022

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2022 van de Stichting Nationaal Monument Kamp Vught te Vught gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van de Stichting Nationaal Monument Kamp Vught op 31 december 2022 en van het resultaat over 2022 in overeenstemming met de richtlijnen voor de jaarverslaggeving C1 voor “Kleine Organisaties-zonder-winststreven”, en de bepalingen van en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT);
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2022 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in de subsidiebeschikkingen.

Deze jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2022;
2. de rekening van baten en lasten over 2022;
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook;

- de Nederlandse controlestandaarden;
- het accountantsprotocol behorend bij de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS;
- de Regeling controleprotocol subsidies Noord-Brabant;
- en het controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) vallen.

Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting Nationaal Monument Kamp Vught zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2022 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen uit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse standaard 720.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met RJ-Richtlijn C1 "Kleine Organisaties zonder winststreven".

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheid van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de richtlijnen voor de jaarverslaggeving C1 voor "Kleine-Organisaties-zonder-winststreven" en de bepalingen van en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de organisatie.

Onze verantwoordelijkheid voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en

uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, de Regeling Controleprotocol WNT 2022, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en

het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteits-veronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder

eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht afstemmen. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

's-Hertogenbosch, 30 maart 2023

Abel accountants B.V.

Namens deze:

Was getekend

H.J.M. Boeren AA

7. Bijlagen

7.1 Kasstroomoverzicht

Kasstroom uit operationele activiteiten

Bedrijfsresultaat	€ 49.766	
Aanpassingen voor:		
Afschrijvingen	€ 12.162	
Investerings	-€ 8.994	
Mutatie voorzieningen:		
Mutatie vorderingen	-€ 7.169	
Mutatie voorraden	-€ 2.587	
Mutatie kortlopende schulden	€ 14.774	
Kasstroom per saldo (behoudens afrondingsverschil)		€ 57.952

Kasstroom uit investeringsactiviteiten

Kasstroom uit financieringsactiviteiten

Mutatie NS-gelden	-€ 127.093	
Mutatie bestemmingsvoorzieningen	€ 12.815	
Mutatie projecten	-€ 34.752	
		-€ 149.030

Totale mutatie

-€ 91.077

Liquide middelen per 1 januari 2022

€ 1.464.397

Mutatie 2022

-€ 91.077

Liquide middelen per 31 december 2022

€ 1.373.319

Op balans

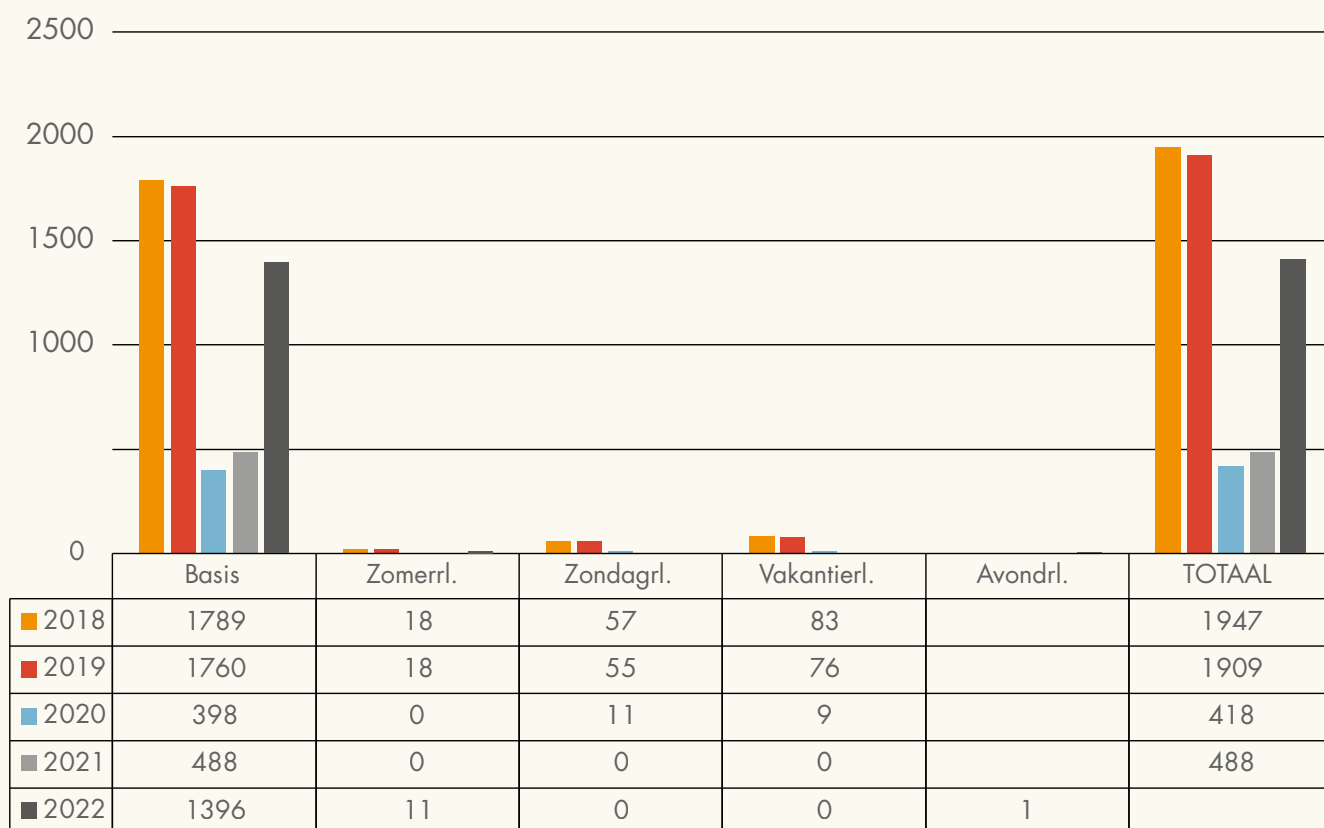
€ 1.373.319

7.2 Groepsbezoek

In 2022 was NM Kamp Vught vanwege de coronapandemie van 2 t/m 25 januari gesloten voor publiek. Vanaf februari kwamen het individueel bezoek en de rondleidingen weer langzaam op gang.

In 2022 zijn er 1396 rondleidingen gegeven aan 663 verschillende scholen, organisaties en particuliere groepen. De jaarlijkse zomerrondleidingen (op het voormalig SS-terrein) zijn in 2022 weer georganiseerd. Omdat het herinneringscentrum in 2022 weer bijna volledig open was, zijn ten opzichte van 2021 veel meer rondleidingen gegeven, een stijging van 88,5 procent.

Rondleidingen 2018-2022

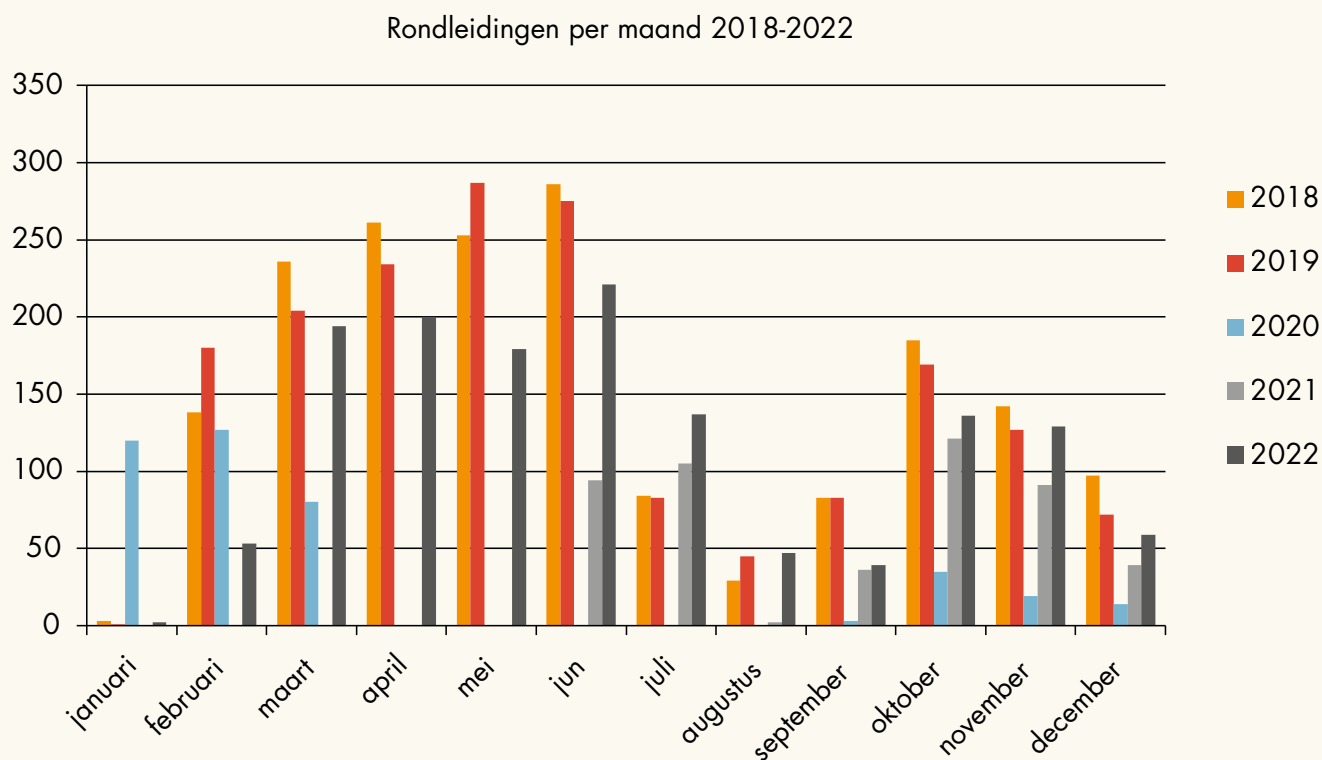

Dit schema geeft de verschillende rondleidingen en het totaal per jaar weer van 2018 – 2022. Zondag en vakantierondleidingen werden t/m half maart 2020 aangeboden. Sinds de vernieuwing van de vaste expositie gebruiken de bezoekers de audiotour en volgen hiermee hun eigen route. Nieuw is de avondrondleiding.

In 2022 konden voor de rondleidingen weer alle groepen worden ontvangen. Er waren (bijna) geen restricties (zoals afstand of groepsgrootte) meer. Volwassenen mochten ook weer een bezoek in groepsverband brengen. Basisscholen konden weer gebruik maken van vervoer met auto's door ouders en het was minder lastig voor middelbare scholen om busvervoer te vinden. Helaas moest enkele keren een groep annuleren door ziekte van de begeleiders of het gebrek aan vervoer. Voor het eerst is de avondrondleiding georganiseerd (na openingstijd, met speciale verlichting). De avondrondleiding wordt in 2023 gecontinueerd.

Verwachting

In een coronavrij jaar zouden er zo'n 1700 rondleidingen verwacht zijn in de planning. Vanaf februari heeft het even geduurd voordat het groepsbezoek weer echt op gang kwam. Juli was in 2022 een hele drukke maand; dit was boven verwachting.

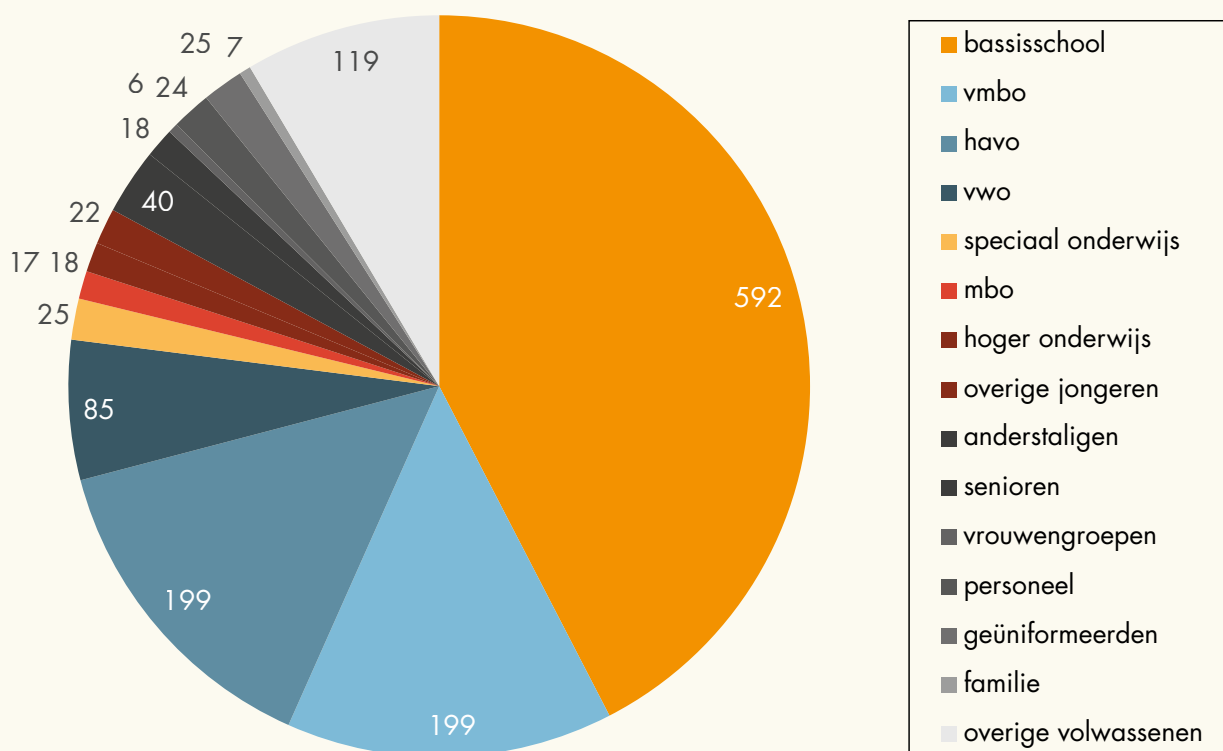
Met name in de eerste jaarhelft is te zien dat het aantal rondleidingen achterblijft ten opzichte van 2018 en 2019. Juli was in 2022 een piekmaand ten opzichte van de andere jaren. Het bezoek in het najaar ligt boven het niveau van 2021 en komt weer in de buurt van 2019.

Rondleidingen per groep

Het aantal rondleidingen voor basisscholen was zoals altijd het hoogst. Ook zijn de middelbare scholieren uit alle schoolniveaus goed vertegenwoordigd.

Aantal rondleidingen	
Basisschool	592
Vmbo	199
Havo	199
Vwo	85
Speciaal onderwijs	25
Mbo	17
Hoger onderwijs	18
Overige jongeren (bijv. scouting)	22
Anderstalige jongeren	40
Senioren	18
Vrouwengroepen	6
Personeel	24
Geüniformeerden	25
Familie	7
Overige volwassenen	119

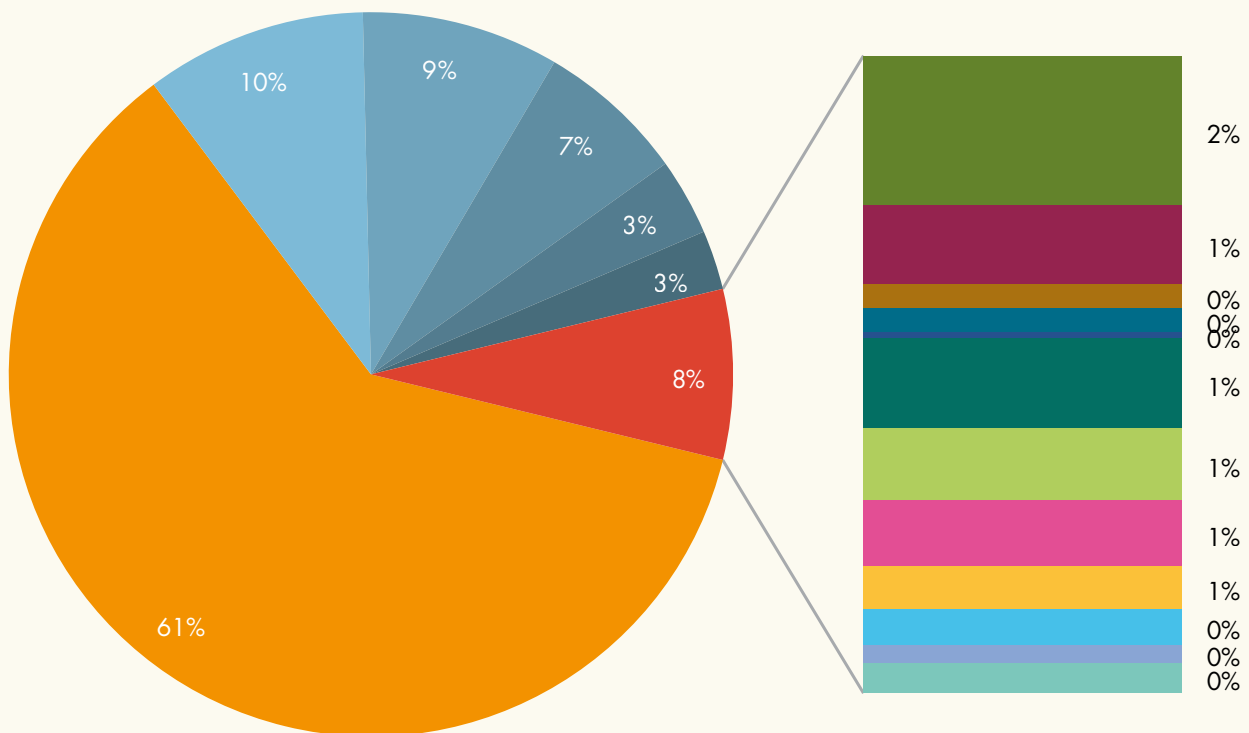
Aantal rondleidingen per groep

Herkomst

Door de nog aanhoudende coronabeperkingen was ook in 2022 een heel klein gedeelte van de groepen afkomstig uit het buitenland; er zijn groepen ontvangen uit onder andere Duitsland, Denemarken, Spanje en Israël. De meeste groepen kwamen uit Noord-Brabant. Uit de provincies Friesland en Drenthe heeft NM Kamp Vught dit jaar geen groepen ontvangen.

Herkomst groepen

7.3 Bezoekersaantallen

Totaal aantal bezoekers, incl. Museumkaarthouders

72.281 2021: 34.485

Aantal betalende bezoekers totaal (excl. Museumkaarthouders)

29.896 2021: 16.833

Aantal bezoekers Museumkaart 18+

9.675 2021: 6046

Aantal bezoekers Museumkaart junior

1.080 2021: 579

Bezoekers met vrij entree 18- (incl. scholieren in rondleidingen)

24.584 2021: 8.748

Bezoekers met vrij entree 18+

7.046 2021: 2.279

Totaal aantal rondleidingen

1.408 2021: 488

Colofon

Foto's en afbeeldingen

Roel van der Aa: pag. 15

Monique van den Brink: pag. 2-3, 4-5, 11, 21 onder, 25 boven

Monique Groffen: pag. 24

Leo Smit Stichting: pag. 22 boven

Ellen van Kempen: pag. 22 onder

Lebowski Publishers: pag. 29 links

Nationaal Comité 4 en 5 mei: pag. 30 links

Omroep MAX: pag. 30 onder

NM Kamp Vught: pag. 17, 18, 30 rechts, 31 links

Candide Rietdijk: pag. 27

Studio Rocco Verdult: pag. 28 links

De Telegraaf: pag. 14

Uitgeverij Boom: pag. 28 rechts

Jan van de Ven: omslag, 12, 20, 21 boven, 23 boven en onder, 25 onder, 26, 38

Jan Willem de Venster: pag. 8, 32, 43, omslag binnenzijde

Vormgeving: Nadja van Hoek

Abraham Kobers

25-07-1908
12-08-1944

Raymond Peters

25-08-1920
15-08-1944

22-08-1944

Hendrik Oudewaal

11-11-1908
15-08-1944

Nicolaas van Oosterhout

19-01-1902
04-09-1944

Cornelis Noordmeer

14-02-1888
12-08-1944

Abraham Polak

05-03-1894
18-10-1943

Abraham

31-07-1944

Wilhelm Peters

29-05-1906
08-02-1943

Dirk van Ouwkerk

21-05-1917
11-08-1944

Cornelis Oosterling

24-04-1881
05-09-1944

Dirk Noort

02-08-1888
11-07-1943

Her

Willem Petersen

16-03-1911
31-01-1943

David Pomeranc

20-01-1943
10-05-1943

22-10-1944

Mattheus van Ouwkerk

14-01-1921
30-08-1944

Joseph Normon

04-02-1889
01-07-1944

Johannes Oosterveer

29-12-1888
11-02-1943

Sabine Nuzbaum

09-04-1904
05-05-1944

Klaas Oosthuizen

11-02-1891
12-09-1943

Everhardus Overeem

12-10-1909
10-08-1944

Jans Philips

10-07-1871
25-04-1943

Simon Ponte

27-02-1884
25-01-1943

Bernardus Oudemans

19-08-1881
08-02-1944

Albert Oosting

18-09-1881
12-02-1944

Hendrik Paul

11-01-1892
15-02-1943

Johannes Pické

25-06-1918
29-07-1944

Jacob Pool

04-06-1893
21-01-1943

Geert Olyslager

19-08-1881
19-07-1944

Jules van Oppen

14-02-1881
19-07-1944

Jan Penning

03-05-1917
11-05-1944

Arie Pijl

09-12-1904
12-02-1943

Adelheid Poppers

05-11-1941
19-04-1943

18-06-1944

D

Ladegew. 15000kg
Tragl. 17500kg
Bodentl. 21,2m²
LWP 9,6m
Gew. d.W. 11900kg

Deutsche
Reichsbahn

Oppeln
7177
Gs

